

SLOVAN

**MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO**

LETO XII. - 1914. - ŠT. 1.

UREJA OTON ŽUPANČIČ.

IZDAJA PISATELJSKI KONSORCIJ „SLOVAN“.

VSEBINA.

Dies Irae. Oton Župančič	1	Na stolpu. Li-Tai-Pe	26
Rimska procesija. Alojz Kraigher	2	Listek	27
Francosko-Ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani. Dr. Fr. Kidrič	10	Književnost: Najbolje slovenske novele. Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1914. Mlada Breda. Pravljice. „Branibor“ slovenski mladini 1914. Božidar Flegerič, ljudski pesnik in pisatelj slo- venski. Italijansko-slovenski slovar. — Umetnost in glasba: Koncerta Glasbene Matice. — Za- piski: Literarna pratika za 1914. leto. Nov slo- venski roman. Lahkih nog naokrog. Rabindranath Tagore. Slovenska Matica. Matica Hrvatska. Latin- ske sentencije, poslovice i citati. K pesmi „Pri belem medvedu“. — Naše slike: C. M. Medović: Ovočje (Umetniška priloga v treh barvah). Mikuláš Aleš: Sestanek Jurja Podčrbradskega z Matjažem, kraljem ogrskim. C. M. Medović v svojem ateljeju. Fran Berneker: Žrtev.	
Motivi iz Brd. Alojzij Gradnik	12		
Pri belem medvedu. R. Maister	13		
Večerni gost. Ivan Cankar	14		
Jesen pri morju. Ignacij Gruden	15		
Jesenski dež. R. R. Rovnov	15		
Povabljen nepoklicanec. Prostoplav Kretanov	16		
Vipolški grad. Alojzij Gradnik	18		
V samoti. Milan Pugelj	19		
Nova pota znanstvene poezije. Dr. Ivan Prijatelj	24		

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna ————— petič-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. —————

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Oton Župančič v Ljubljani.

Pravkar je izšla druga izdaja „Prešernovih poezij“

kakor jih je bil uredil pok. pesnik A. Aškerc, ki je napisal tudi obširen informativen in estetično kritičen uvod. Prešeren je še vedno ljubljene Slovencev, zato ni dvoma, da bo občinstvo rado poseglo tudi po tej izdaji, tembolj ker je zelo priročna in lična, znana „Pantheon-izdaja“, vezana v temnordeče usnje z zlato obrezo. **Cena K 3-60.**

Dobiva se v založništvu L. Schwentnerja v Ljubljani in v vseh večjih knjigarnah.

C. M. Medović: Ovočje.

Dies irae.

Dom
razmajal je svoj véliki zvon;
kakor da toži nad mestom Bog,
kroži glas vsenaokrog,
trka na okna, bije ob duri,
preko streh stresa s peroti
črno grozo dušam nasproti,
plaši in buri,
bega otroka in sega z mračno rôko
starcu v prsi globoko.

In pred vsakim obrazom stoji
kruto zrcalo:
nič ti ne bo pomagalo,
daj račun za svoje dni!

V gomazeči, vrteči se jati,
zgrnjeni v črn hudouren oblak,
angeli z meči, levi in voli krilati,
orli in zmaji polnijo zrak.

Sivi spokorniki, plešči proroki
glave mrtvaške ko drage svetinje
stiskajo k nedrom, njih stroge stopinje
ženske poljubljajo v blaženem joki.

S kori nebeškimi vse je obzorje
zaslonjeno,
vsak stoji, za večnost zabita postava:
v gloriji, razprostrti ko pavji rep,
svetci v nepremičnem krogu,
svetci v bizantinskem slogu,
vsak pogled okrogel, srep;

kar živi, vse k tlòm je sklonjeno,
kakor pod solnci neusmiljeno
žgočimi trava.

Cujte jahače, čujte jih za goro!
Svet – kot boben napet,
in kopita, trdi tolkači,
ga bijó
vse bolj in bolj:
suhi jahači
k nam gredó
na pokòlj!

Zemlja se grudi na kolena,
zemlja pada na obraz:
„Milost, pridi v žaru plamena,
nam je v srca in v mozeg mraz.
Milost, pridi vsa ognjena,
spali telesa in duše in reši nas!“

Milost v orgel bučanju prihaja,
trombe ima s seboj in zvonove,
Milost plove, Milost rjove:
„Znamenje, sezi od srede do kraja,
znamenje, hiti na štiri vetrove!“

Angeli z meči pokažejo pot
sem, tja, načez in navprek,
in iz oblaka krilatih zverin
vsuje v hrumečih brzicah četvero
se rek

preko višin:
znamenje križa zemljó in vesoljni rod...

Oton Župančič.

Rimska procesija.

Spisal dr. Alojz Kraigher.

Terezika je prisopihala po bregu gor, vsa razgreta in razžarjena. Hitela je po južino ženjicam, ki so delale na njivi spodaj, v belih rokavcih in rumenih robcih, kretajoč se ročno v poševni vrsti, zamahujoč s srpovi, ki so se zabliskavali na solncu.

Tereziki je obraz žetel vročine, mlade prsi so se jej nadimale pod belim platnom. Krila je imela izpodvezana, pa so jej plahutala okrog beder kot bi padalo krmilo zdaj na desno zdaj na levo. Prišla je po vratjéh med turščico, v senci vitkih solnčnic, in zavila po vinogradu med brajdami. Listje je šumelo mimo nje in si otepalo ob njenih bokih svetlosinje pege modre galice. Na rozgah so se pozibavali grozdi, jagode še drobne, trde, sivkastozelene.

Ko stopi v sadovnjak, se nenadoma prestraši... Mlad, na pol gosposki fant stoji pred njo. V obdrgnjenih, usnatih dokolenkah, v zeleno obšiti sivi suknji, krog klobuka zelo širok, kričeče zelen trak. Lasje rjavi, brki komaj godni, lica gladka, a precej koščena. Pogled je len in malo zaničljiv. Pri hoji so mu noge upognjene, roke mu vejejo nemarno, kakor mrtve. Palica v desnici drsa utrujeno po trati. Na prsih porožljava debela srebrna verižica s težkimi koščenimi obeski.

„Oh — kako sem se prestrašila!“ — obstoji Terezika. Njene sinje oči zasijejo od sreče, v nasmeihu zaiskrita vrsti belih zob. Hitro si popravi zmršene lase pod ruto in si otare ogorela lica in potno čelo.

„Ti si, Terezika!? Glej, glej, to je vaša domačija!“

„Ali niste vedeli za našo hišo? Saj ste že hodili mimo!“ — V ljubki sramežljivosti se poigrava s predpasnikom in pogleduje fanta izpod obrvi.

Bil je Belčev Rudolf od Marije Pomočnice. Terezika ga je bila nekdaj videla v gasilski uniformi; od takrat ga je na tihem obožavala.

„Ti si Holarjeva? Nisem vedel.“ — Njegov pogled je vse živahnejši, prikrito občudovanje mu sili vanj.

Dekle se namrdne, koketno zvije usta in ga pogleda očitajoče od strani:

„Saj ste že govorili z mano; še v nedeljo ste me pozdravili z očmi na trgu. In lani, — ko je imel moj brat primicijo —“

„Vem. Šalil sem se s tabo v krčmi. A nisem vedel, da si novomašnikova sestra.“

„Niste vedeli? Torej so lagale vaše oči?“

„Moje oči?“

„Pozdravi vaši ob nedeljah in ob drugih srečanjih.“

Ujame jej roko in jo stiska s prsti:

„Slep sem bil, zares!“

Malo je v zadregi. Mesarjev sin iz trga — ošaben in domišljav, kakor se spodobi takemu — ne sme pokazati zadrege kmetiški deklini.

„Telet sem hodil gledat. Imate tudi vi kaj — na prodaj?“

„Telet že ne,“ — se hihiče ona in mu pozikua iztrgati roko.

„Kaj pa? Svinje?“

„Hahaha...“ — se smeje ona glasno. Glavo ima koketno zvrnjeno, pogled je hudomušen in vabljev.

„Pa vzamem tebe,“ — sikne oni s stisnjenimi čeljustmi. Za trenotek ga prevzame jeza; on je govoril resno o kupčiji, to je njegov poklic; a dekle — kakor bi se norčevalo...

Divje jo privije k sebi in poišče njena usta.

Ona se mu iztrže:

„Ne! Tako pa ne, gospod! — Grdo ga pogleda in si drgne natisnjeno roko; pa jo v hipu prevzame dobra volja:

„Tako, vi hodite telet kupovat?“

„Ali sem te ranil, Terezika?“

Njegova zbežanost jo pomiri, njegov skesani obraz jej laska. Lica so mu prebledela, duška je hitrejša, pogled plapolajoč. Nasloni se na palico in iztegne roko:

„Terezika!“

Nehote se mu približa in mu poda roko.

„Ali me imaš kaj rada?“

Počasi jo pritisne k sebi:

„Terezika!“

Njene prožne grudi se odražajo na rokavcih, lica jej žare razburjenja. Tesneje se nasloni nanj in šepne s povešenim pogledom:

„Ne vem!“

„Daj, poglej me, — dušica!“

Strast razsaja v njem. Zagrizel bi se v to meso...

Ona ga pogleda sramežljivo ... samo za hip ... pa skrije zopet svoj pogled za senco rute:

„Ali imate tudi vi kaj mene radi, Dolf?“

V razkošni sreči plane k njenim ustom in se zasreblje vanje. Roka se mu izgubi po njenih udih ...

„Ne, ne, ne ...“ — Narahlo se mu izvije in obdrži njegovo roko v svojih:

„Dolf, — ti si divjak!“

Njene oči so solzne, a polne sreče in zadoščenja.

Njegov obraz je spačen od strasti, od premagovanja, od zatajevanja.

V zadregi umolkne oba ...

„Kje je zdaj tvoj brat? — Vaš gospod?“ — se vzdrami najprej on.

„V Pohorju.“

„Bog mu blagoslovi hribe!“ — se zasmeje in jo izpusti. Neprijetno mu je postalo. Če ne sme objemati deklin, kaj bi z njo — mesarjev sin? Ne iz potrebe, iz vljudnosti jo vpraša:

„Kje se še kaj vidiva?“

„Na Veliko Gospojnico pridem k Pomočnici.“

„Dopoldne? To ni nič!“

„Pri maši bova skupaj, glej ga!“

„Hahaha ...“ — zamahne on malomarno.

Terezika pa ga hitro zgrabi za roko in se zlekne k njemu:

„Prejšnji večer že pridem, Dolf. Po rimski procesiji se dobiva.“

„Prideš? Res prideš?“ — se razveseli mladenič, jej objame glavo s svojimi orjaškimi rokami in jo začne spet poljubljati.

Ona se mu iztrže:

„Moj Bog, južina! Jaz moram teči.“

On jo še enkrat vjame in jo poljubi s surovim ljubkovanjem, ona pa se mu izruje odločno:

„Fej, Dolf! Divjak!“

A po par korakih se vseeno še obrne in ga pozdravi pristrčno:

„Po rimski procesiji torej! Z Bogom!“

Fant se nasmehne in si naviše konca brčic. Ko mu izginejo za hlevi njena polna meča, se namuzne zadovoljno in se napoti dalje.

Pri Mariji Pomočnici je bilo veličastno romanje. Ves trg je bil že poln ljudstva, a še vedno so prihajale procesije božjepotnikov. Pod bregom so se ustavljale gručarje, da se pripravijo za dostojen vhod. Ženske so si obuvale čevlje in si razvozlavale izpodveze, zakaj med potjo so hodile bosonoge in izpodrecane. Možje so si oblačili suknje in si zapenjali telovnike. Dekleta so si razpletala lase, da so se jim usipali po ramah, kitila so se s cvetjem in zelenjem.

Prišel je duhovnik v mašniškem ornatu z dvema ministrantom in cerkvenimi banderi. Zvonovi so zapeli iz vseh treh zvonikov, in v gloriji zvonov je zablestela mogočna cerkev vrhu griča še svečaneje v večernem solncu.

Romarsko krdelce se je strnilo v procesijo, svečan križ na čelu, opletena dekleta pred duhovnikom. Prepevaje pobožne pesmi so se pomikali po trgu proti cerkvi.

„Prečista devica,
podaj nam roko,
da pridemo k tebi,
gor v sveto nebo! ...“

Nebroj procesij je že prišlo, med njimi tudi nekatere nemške. Te so se razlikovale od slovenskih, ker so prihajale brez petja in brez cvetja.

„Heilig, heilig, heilig ...“ — je odmevalo po trgu trezno in prozaično. —

Terezika je že bila tam. S težavo je izprosila od domačih, da so jo pustili že popoldne v trg. Jamčila je zanj sosedo Barbika, starikava, živahna ženska sivkastih las in rdečih lic. Kupčevala je z jajci in kuretnino, ki jo je nosila v mesto. Bila je tretjerednica in navdušena častilka božjih služabnikov, ki ni smela manjkati pri nabožnih prireditvah. Z njima je bila Kraljeva Kristina, debelkasto, razposajeno dekle, ki je že tudi kupčevalo z jajci in surovim maslom in hodilo v mesto. Tudi ona je bila v tretjem redu, a se ni posebno brigala za njegove zakone.

Terezika je silila, da gredo najprej v krčmo. Hotela je pozdraviti fanta svojih sanj, Belčevega Dolf. Kristina je bila koj pri volji; a Barbika se je upirala:

„Šmentani dekleti,“ — se je smejala s kričečim glasom, „to bo lepo romanje! V krčmo mesto v cerkev?“

A pila ga je rada; barva njenih lic je obstojala iz neštevilnih rdečih žilic in se je izpreminjala pogosto v modrikasto.

„Pokleknimo za trenotek v cerkvi, potem pa lahko gremo!“

Kristina se je ujezila:

„Ali smo me kakšne romarice? Eno uro imamo od doma. Eno uro! Ali je to romanje? Jaz sem prišla gledat! — Cerkve se še navolimo, če bomo v njej prenočile.“

In Terezika se obesi sosedi na laketi:

„Taka suha usta imam! Polno grlo praha.“

Barbika se je otrese v smehu:

„Šment, dekleti! Jaz tudi nisem masla dihal. A kam naj gremo? Košarjeva veranda je napolnjena. Saj ga ni prostora!“

„K Belcu pojdimo!“ — jo vleče Terezika.

„Einkehrstaus und Fleischhauerei Rudolf Belletz.“

Trg je v nemškutarskih rokah, Belletz eden poglavarjev.

Sin je v veži pri točilnici. Belo bluzo ima na sebi in bel predpasnik, roke pa polne dela.

Terezika se prerije v gneči z Barbiko mimo njega in ga vščipne skrivoma pod rebra. On pa je nestrpen radi prevelikega navala, se obrne jezno in se zadere:

„Was giebt's hier? Frechheit!“ — in zakriči očetu: „Tu moramo napraviti ograjo.“

Dekle stisne glavo med ramena in se skrije za sosedo. Pri srcu jo je zbadlo, sapa jej je za trenotek zastala ... Ali je ne mara? Ali mu je premalo? Želarska hči je, ubožnega rodu; a brat jej je „gospod“, duhovnikova sestra je ...

Kristina je bila zaostala; Barbika ni videla ničesar, ker se je naslajala ob pogledu na kipeče pivo. Sedle so za mizo k oknu, kjer se je izpraznilo ravno par prostorov. Čakale so na postrežbo.

Terezika je gledala pod mizo, vsa temna v licih, s tesnobo v prsih ... Kje je zdaj prešerna veselost, pogum zaljubljenke? — Dolf govori najrajši nemški! Koliko zna ona nemški? Par besed! Niti toliko ne, ko Belčeva dekla! ...

Dolf pa je spoznal pomoto. Razveselil se je, da je prišla, in bilo mu je žal surovosti. S polnimi čašami se prerine k njim:

„Piva, prosim? Piva, gospodična Terezika?“

Barbika išče denarnice, on se pa hitro nagne k Terezikinemu ušesu:

„Počakaj me pri cerkvi!“

„O!“ — napravi soseda. „Kaj pa imata vidva?“

„Pozdrav sem moral izročiti od gospoda brata; videl sem ga v mestu,“ — odgovori mladenci malomarno.

Kristina bliska z razposajenimi pogledi:

„Ha — pozdrav v uho?“

„Kam pa? V nedra?“ — jo zavrne odurno in se naglo odstrani.

Kristina zre z dopadajenjem za njim; potem se obrne s pomembnim muzanjem k Tereziki:

„Lep fant Dolf! Kaj, Terezika?“

„Molči, molči, ti negoda! Kaj bo s fantom? Terezika je še otrok,“ — se razhudi Barbika.

„Aha, otrok! Le poglejte, kako je rdeča!“

Terezika je gledala za Dolfom, vsa blažena od sreče: — če bo le utegnil! Toliko ima posla danes! ...

„Hahaha ...“ — se vije Kristina v smehu, „od kdaj se že imata, Terezika?“

Barbika jo sune s komolcem proč:

„Zdaj pa je že dovolj! Izpijmo, potem pa v cerkev!“

Kristina se nasmehava od strani; Terezika poveša oči v zadregi. Zunaj jo pridrži soseda:

„Ali si že dolgo znana z Dolfom?“

„Enkrat samkrat sem šele govorila z njim.“

„Le pazi se, deklina! S temi trškimi potepi se ni igrati!“

„Potep?“ — zastoka dekle sramežljivo.

„Ti, ti! Ha, ti že zagovarjaš?! Kaj ti je povedal na uho?“

„Ničesar! Ah ...“ — Pa se spomni naglo: „Pozdrav mi je izročil.“

Sram jo je laži. Zardela se obrne v stran in gleda med ljudi.

„Hahaha ...“ — se smeje zdaj še Barbika. „Take ste deklina! Čaj, te zatožim materi!“

V resnici pa ni prav nič huda. Pivo jo je vzradostilo, in njen smeh je še malo bolj kričeč.

„Kaj pa bi zatožili?“ — se ojunači dekle. „Ali imate kaj?“

„Saj se kar šalim! Kristina ima hitro grde misli ... Počakaj, Kristina! ... Le taka ne postani kot je ona! — Čeprav je tretjerednica!“

„Solnce že zahaja, takoj bo mrak,“ — se pridruži spet Kristina. „Poiščimo si postelje! Ali bomo res v cerkvi prenočevale?“

„Kajpada! Jaz že ne grem drugam. Po rimski procesiji se kar porinemo v kako klop.“

Večernica je že žarela na nebu, ko so nastopila dekleta rimsko procesijo, demonstracijo devištva.

Čisto mlade punčke so se gnetle v tesnih vrstah, vsaka svojo svečico pred sabo, varujoč previdno plamen pred nezgodami. Odraslih de-

klet ni bilo dosti videti, več je bilo ostarelih, zarjavelih in izsušenih. Zrelih deklin je bilo menda malo sram, obešati na veliki zvon ohranjeno nedolžnost svojo. Druge so se zopet silile v ospredje, dasi je bilo resno dvomiti nad njihovim devištvom.

Velik del deklet je bil opleten, z razpuščenimi lasmi. Obrazki so se sklanjali v trepetajočem svitu migljajočih lučic. Tu je ugasnil plamenček, prestrašena nositeljica ga je z naivno naglico obnovila pri sosedu.

Držale so se v gručah in se pojale, skoro tekale iz cerkve mimo samostana po drevoredu dol do visokega stopnišča in po njem spet v cerkev ... in v drugič isto pot ... in v tretjič ...

Pele so na vse pretege, največ z otroškimi, vriščečimi glasovi, ki so se ubijali in presekavali, tuintam že hripavo in trudno; saj so prepevale že cel popoldan, v cerkvi, v krčmah in po poti. Vsaka gruča je péla za se, vsaka svojo pesem. Slišati ni bilo petja, vrišč in šunder je udarjal na ušesa. Zvonovi so zvonili, kakor bi se kosali z dekleti, da je bil hrušč popolnejši ...

Terezika je hodila s sosedo in s Kristino. Stopala je ob strani, pevajoč s pobožnim licem. Ščitila je svoj plamenček z dlanjo, da bi ga ne upihnil veter.

„Lepa si, lepá si, roža Marija,
tebe časti vsa nebeška družina,
angelci lepo pojejo,
tebe, Marija, hvalijo ...“

Kristina se je oklepala Barbikine lakti. Ta je bila malo nejevoljna, ker se jej je zdelo, da dekle ni vredno, vdeleževati se procesije devišstva. Najrajša bi jo pahnila od sebe; a bilo je je same skoro sram, da se s svojimi sivimi lasmi meša med otroke.

„Kar nam je Eva nekdaj pregrešila,
roža Marija nazaj je dobila:
nam je rodila Jezusa,
našega Zveličarja ...“

Barbiki ni niti enkrat ugasnil plamen, in niti ni zelo skrbela zanj. Gledala je navzgor in pela enakomerno, oči zamaknjene in kakor slepe, v izrazu verno udanost.

Kristina je morala zaporedoma prižigati pri njej svojo svečo, ki je vedno ugašala. Nestrpno se je opravičevala:

„Vam seveda ne ugasne, ker hodite po sredi!“
Barbika se je obregnila od strani:

„Zakaj pa Tereziki gori?“

A v tem trenutku je ugasnilo tudi tej.

„Za božjo voljo, dekle, kaj pa delaš? O, dekleta!“

Terezika se je prestrašila in hitela spet prižigat. Sramežljivo se je ogledala okoli ... Ko bi jo bil videl Dolf! — A obenem se jej je sladko zgenilo pri srcu: ali je to znamenje, da se poročim? ... Dolf! Oh, Dolf! ... Zdelo se jej je, da mora biti blizu; ozrla se je vstran, a gledala je iz svetlobe v temo in ni razločila ničesar.

Naenkrat jej ugasne sveča iznova.

„Terezika!“ — se prestraši soseda in jej hiti prižigat. Pri tem pa zdajci tudi njej ugasne ...

Kristina se zasmije škodoželjno:

„Aha, zdaj bom pa jaz prižigala!“

A Barbika se obrne ježno in prižge pri mladi deklici za sabo ...

„Vodi, Marija, po pravem nas poti,
da nas nobena skušnjava ne zmoti,
da nas skušnjavec ne zlovi,
da nas sovražnik ne dobi! ...“

Terezika varuje s postoterjeno previdnostjo svoj plamenček, obraz jej je skesan in bojazljiv. Kristina pa viha nos s prezirom in poje z napeitim grlom, rdeča in napihnjena; kakor bi nalašč hotela, da jej sveča v enomer ugaša. Barbiko je izpustila, zdaj hodi sama in prižiga pri drugih spremljevalkah.

Barbika se oklene sosede in jo potegne v sredo vrste, da bi lažje čuvala svoj plamen. V skrbi za dekleta se izpozabi, pa ne pazi na besede in ponavlja le še dvoje stihov:

„... Da nas skušnjavec ne zlovi,
da nas sovražnik ne dobi! ...“

Kristina se ponorčuje:

„Vam se je res skušnjavca bati!“

„Hvala Bogu, da se mi ga ni potreba bati!“

A ko bi se ga bala toliko ko ti, bi mu gotovo ne ušla.“

„Molčite vendar! V cerkvi zmerjate ...“

Procesije je bilo konec, ustavile so se v cerkvi.

Terezika je imela težko vest pred Bogom. Kot nevesta Kristusova bi bila morala hoditi s svečico, simbolom duše, ki jo obljublja ohraniti v nedolžnosti in čistosti za ženina nebeškega. A kje so bile njene misli? — pri katerem ženinu? — Ali ni zakrivila izdajstva s to procesijo? — Kaj

se je prišla hlinit, če jej ni za ženina nebeškega, če ima polno glavo vseh posvetnosti?...

Zdrknila je na kolena in molila čustveno, — da jej božanstvo odpusti in jej dovoli njeno lepo srečo...

Tudi Barbika se je oproščala v molitvi, ker si je očitala nezbranost. Kristina pa se je ozirala okoli, če bi videla kaj znank in znancev. —

Potem bi se bile skoro sprle. Barbika je hotela, da si takoj poiščejo prostorov v klopi. Kristina jej je ugovarjala in silila še v krčmo. Trdila je, da tudi tam lahko prenočijo; na svojih sedežih, saj ponoči ne prihajajo več gostje in se torej ni potreba umikati.

Terezika je bila ko na trnju. Vsa prešinjena pobožnih čustev, je začela vendar trepetati od bojazni, da bi zgrešila Dolfi...

Barbika se obrne nanjo za pomoč v prepiru, ona pa plane sramežljivo k njenemu ušesu z zvijačico:

„Jaz moram ven, soseda!“

Kristina si oddahne:

„Seveda moramo ven! Ali boste v cerkvi jedli?“

Barbika bi se razljutila: taka nemarnost ženska bo njej dajala nauke, kaj bi smela v cerkvi? ... A Terezika pristavi:

„Saj se lahko hitro vrnemo! Pa pogledjte: vse je že zasedeno!“

In stara pobožnjakinja se je udala.

Nenadoma stoji pred njimi Dolf. Prefriganec se najimnitneje izmed vseh pokloni Barbiki:

„Dober večer vsem skupaj! Kako kaj, Barbika? S kupčijo zadovoljna?“

Ona se čuti počesčeno, obraz se jej razširi zadovoljnosti:

„Kaj bomo me s kupčijo? Me se lahko skrijemo. Vi ste gospoda!“

Stari Belec je trgoval s kuretnino na debelo.

Z Dolfom jih pozdravlja Kekčev Polde, mastno fante slinastih ust, lažnjivo-sladkega pogleda. Glas mu je rezko nosljajoč, usta se mu obračajo na levo stran. Podrsavajoč z nogo nazaj se prilizuje:

„Če dovolijo lepe gospodične!“

Vrine se med Barbiko in Kristino, ju prime pod pazduhami in jima začne dvoriti, kot bi bil že bogve kako nestrpno čakal nanju. —

Tereziki so se kresale oči od sreče. Srce jej je drhtelo, ko se je je Dolf oklenil.

„Mislija sem, da ne utegneš.“

„Saj nimam časa, dušica! Komaj sem se odtrgal; oče se je jezil za mano. Pojdi, da se kaj pomeniva.“

Ljudstva se je trlo okoli cerkve, tema je bila dosti gosta, — mahoma sta bila ločena od onih.

Dolf jo potegne k stopnicam križevega pota, ki gre po strmem bregu dol skozi les.

Terezika se skoro izpodtakne.

„Kje so ostali oni?“ — se prestraši.

„Saj jih takoj dobiva! Tu stopiva malo s poti!“

Njej bi pa ravno godilo, izprehajati se med ljudmi, ob njegovi strani, stiskajoč se k njemu, šepetajoč ljubezenske sladkosti...

„Pridi, dušica!“ — Kot bi bežal, jo vleče za seboj, dvajset, trideset stopnic navzdol, potem zavije naglo v šumo.

Ona se ozira plaho v temo... Čemu to skrivanje? Ali ga je bilo sram tam gori? — Čuden strah jej stisne prsi...

Dolf se nenadoma ustavi, objame jo in stisne k sebi ter jo začne poljubljati.

„Ti moj srček! Ti golobček sladki! Ti moja mačica!“

Ona se ne brani; a čudi se, da se jej ne vzbujajo presladka čustva, ki jih je sanjala k njegovemu poljubovanju.

„Ti si divjak, Dolf! Nehaj! Saj to ni...“

„Nikar se me ne boj, Terezika! Tu sediva na trato!“

Vzame jo v naročje in jo poljublja strastno... v oči, v ušesa, na vrat, na usta...

Saj sva komaj izpregovorila! — brni dekletu v glavi. Še nič se nisva zmenila! Ali me pozna zadosti, da bi me lahko rad imel? — Divjak je...

„Dolf! Kaj bi dejal tvoj oče, ko bi vedel, da si z mano?“

„Ali ga kaj briga?“

Zlekne se z njo po tleh in jo privije k sebi:

„Zdaj me poljubi!“

Saj bi ga imela rada!... Poljubi ga na usta... Sladko jo prešine... a obenem jej je mučno... ne more zmagati tesnobe... Toliko bi mu hotela praviti, razkazati to veliko ljubezen, ki že tako dolgo klije v njenem srcu! Kako ga je občudovala lani pri cesarski maši v blesteči se čeladi! Kako se je divila njegovim močnim rokam, ko ga je videla pri delu, — njegovemu pogumu, ko so gasili zadnjič pri požaru, — njegovemu ponosu, kadar se je kretal v družbi!... Kako lepo si je izmislila poroko! Njen brat — kaplan — bi ju poročil; vsa

gospoda trška, duhovniki, bratovi prijatelji ... A njemu ni do govorjenja. Poljublja jo in grize ... Divjak je! ... Ali je ne ljubi resno? Ali je ne misli vzeti? ... Njegove roke jo objemajo in stiskajo ... se izpozablajo ... Kaj je to? Kričala bi ...

Zdajci se mu začne braniti:

„Ne, Dolf! Nehaj! Pusti me!“

Siloma se mu iztrže in odleti od njega. Nasloni se na deblo in zaihti ...

On obsedi na tleh, težko sopeč, srdit ...

„Ne kujaj se! Torej pridi k meni! Ali me nimaš rada?“

Ona zaihti še bolj:

„Onesrečil bi me rad ...“

„Neumnost! ... Če te ljubim ...“

„To ni ljubezen — greh je!“

„Otrok si! Kaj pa drugo? Vse ljubijo tako! Kristino vprašaj!“

Jezi se mrmrajoč ... pa izbruhne zopet:

„Jutri se ne moreva poročiti! ... Če se imava rada, kaj bi čakala? Če se dva resnično ljubita, ne čakata!“

Ona se popravi in si obriše solze:

„Jaz grem gor, Dolf. Odpusti, prosim!“

„Pa pojdi! To je res ljubezen!“

Vzdigne se in stopi proti njej. Ona se prestrašeno umakne.

„Haha ... To je res ljubezen! Ali se bojiš? Kaj ti morem, — če sama nočeš?“

Ona steče po stopnicah. Zgoraj ga počaka in se ga oklene:

„Odpusti, Dolf! Saj te imam rada ... ampak ...“

„K Mohoriču pojdi! S Kekcem sva se domeni, da se tam dobimo. Jaz pa moram kar domov. Zbogom! Nič ne zameri, pa malo rajša me imej prihodnjič!“

Dolgo je stala v temi pred gostilnico, da bi se pomirila.

Ali je razžaljen? Ali je že vse izgubljeno? Ali je že konec njenih sanj? ...

Prazno jej je bilo v duši, nič ni mogla prav razmišljati. Vest jo je težila. A zakaj? — Ker se je izpostavila izkušnjam? — Samo jokala bi ... Pa saj je ušla izkušnjavcu! Čista je ostala ... in vendar jej je težko ... Ali bi ga bila morala ubogati? — Ali je Kristus ženin? — Ali je ženin — Dolf? — Poizkusila je obnoviti za trenotek svoje hrepenenje k Dolfu, svoje sanje o ljubezni z njim. Ni se jej posrečilo. Splašeno je bilo hrepenenje, sanje oblačene. — Saj bi ga ljubila, ko bi šlo brez

greha. Lepo bo govorila z njim. Rad jo mora imeti, torej bo razumel ...

Barbika jo sprejme z veselim vriščem in razprostrtimi rokami:

„Da si le prišlo, dekle! V skrbeh sem bila zate. Kje pa je ostal tvoj fant? Pit pojdi, na!“

Oči so jej že meglene, lica svetla, glas hreščeč.

„Kje je Dolf?“ — vpraša strogo Kekec, ki se mu zdi stvar sumljiva.

„Domov je šel, delo ima.“

Strašno je je sram, nikamor si ne upa dvigniti oči. Ali zapazijo, da so objokane?

Kekec se ujezi:

„Ali ne pride sem? Kaj naj zdaj jaz ...?“

Sam je bil naročal pijačo, da je skoraj upijanil ženske, ker mu je bil Dolf obljubil, da pride plačat on.

Terezika se še bolj prestraši; robec si pomakne daleč preko čela in povesi zardeli obrazek malodane do mize:

„Jaz ne vem.“

Pri Kristini konec mize sedi rdečelas mladenič, košatih brk. Njeno roko med svojimi dlanmi, se ozira vanjo zadovoljno in ponosno. Ona je že omamljena od vina, a jasnega, veselega pogleda. Ko da je odložila prejšnjo krinko kljubovalne zajedljivosti in resignirane surovosti. Nagne se k Tereziki ter jo vpraša mehko:

„Ali je bilo lepo, Terezika?“

A Kekec se bučno zasmije:

„Ti je upihnil svečo?“

Terezika si skrije lica v dlaneh; toliko, da je ne zalijejo solze ...

„Pustite jo, nemarnež!“ — zavrešči soseda.

„Vi ste jo že marsikje upihnili. — Poglej, Terezika! Martinu je izročil oče domovino; zdaj se vzameta s Kristino. O predpustu, ne?“

„O predpustu!“ — prikima važno rdečelasec. „Posestvo pa prevzamem že jeseni.“

Kristina ima oči od sreče čisto vlažne. Terezika jej ginjeno čestita in pomisli sanjavo:

Glej, ta dva sta srečna, četudi sta živela v grehu! Misli se jej hočejo razpletati naprej, pa se nenadno zgrozi: Ne, z Dolfom — to bi bilo drugo ...

Martin razlaga dalje:

„Iskal sem Kristino že doma. Oče si je kar čez noč premislil ... Zadnji teden je bil bolan ...“

Zdajci vstane Kekec in udari s pestjo na mizo:

„Jaz grem po Dolf. Malo me oprostite, gospodične!“

Ko se tlači izza mize, vščipne mimogrede Kristino v bok. Martin ga grdo pogleda, oni pa se zdere:

„No, no, saj je ne bom pojedel!“

Kristina zamahne ljuto ... Barbika miri:

„Ne stepite se, otroci!“

Zdajci vstopi Dolf.

Terezika se začudi ... srce jej zastane, vsa kri jej izgine z lic ... Ali je sreča? Ali je strah? ...

„Oprosti, Polde! Zdaj sem se spomnil ... Ba! Naj dela stari sam!“

Kekec sede zopet, požira jezo, jo izplakne z vinom in pomežikne Dolfu:

„No, — si zadovoljen?“

Ta zamahne zaničljivo z roko in pogleda preko Terezike, kot bi je ne bilo tam:

„Kozarec, prosim!“

Terezika razume ... Vsa kri jej buhne zopet v glavo, mrz je stisne prsi ...

Kekec se nagne porogljivo k njej:

„Ali veste, gospodična, zakaj se pravi — rimska procesija? — Zato, ker molijo dekleta, da bi jih Bog poslal že skoro — v Rim.“

Barbika ga sune jezno:

„Dajte mir dekletu! Zapijmo rajši kakšno!“

Cela krčma poje, pobožne in posvetne, največ napitnice.

Pri sosednji mizi pojejo:

„Kozarček vinca rumeni,
to nas iz srca veseli ...“

In Barbika hiti pomagati z glušočim glasom:

„Pijmo ga, pijmo ga vsaki en glaž,
da bi bil Jezus pri nas!
... pijmo ga, pijmo ga vsaki po dva,
da b' še Marija b'la!
... pijmo ga, pijmo ga vsaki po tri,
da b' b'li še angelci! ...“

Kristina in Martin jej pomagata; Kekec se kuja; Dolf pa se nagne k Tereziki in iztegne roko proti njej ... izpil je bil že par kozarcev ...

„No, Terezika! Me boš ljubila, kakor se spodobi?“

Ona se nehote umakne in ga pogleda vprašujoče ... srce jej tolče kakor kladivo ...

„Če boste — kakor se spodobi!“ — se jej izvije komaj slišno.

On pa se namrdne užaljeno in se obrne proč. Kozarec vina zvrne vase, si obriše usta važno in počasi, pa zakliče Kekcu:

„Gos si je domišljevala, da jo vzamem!“

Govoril je po nemško, a Terezika je razumela. Mesto bolečine pa je začutila nenadoma olajšanje — kot bi se jej bil odvalil kamen od srca ... Dolf? — Ne! Dolf ni ženin! ...

Barbika je še vedno pela. Oči je zavijala proti nebu in žile so se jej napenjale na čelu:

„Angelci pojejo,
Jezusa spremljajo ...
Da b' še mi vredni b'li,
da b' še nas spremljali! ...“

Terezika se stisne k njej in jej začne pomagati pobožno ...

Po rani maši so odhajali od Pomočnice.

Zvonovi so bučali v zraku, orgle so grmele iz odprte cerkve, petje romarjev je odmevalo iz nje in okoli nje. Ljudstvo je šumelo po stopnišču in po trgu, praznično na zunaj, praznično na znotraj. Praznično se je odela zemlja in solnce je na nebu pelo praznik ...

Terezika je bila pri izpovedi in pri obhajilu. Vso žalost in nevoljo je izgnala iz srca in tudi v njeni duši je odmeval praznik ...

Procesija je prišla po stopnišču:

„Pozdravljeno, pozdravljeno, pozdravljeno ...
Sveto trojstvo — jeden Bog, jeden Bog! ...“

In tudi v njej je pelo:

Jeden Bog ... pozdravljeno!

Nosila je v srcu ženina — Kristusa, ki se mu je zapisala to jutro, ko se je odrekla vsem posvetnostim. Obvarovala je bila svojo lučico, njen plamenček ni ugasnil, in njena duša je vrisala pobožnega navdušenja in samozavesti deviške čistosti ...

„... da nas skušnjavec ne zlovi,
da nas sovražnik ne dobi! ...“

— jej je brnelo po glavi; a njene ustnice so se smehljale:

Kristus je moj ženin, ki je pregnal skušnjavca! ... Pozdravljen, ženin moj! ...

Mikuláš Aleš: Sestanek Jurja Poděbradskega z Matjažem, kraljem ogrskim.

Francosko-ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani.

Spisal dr. Fr. Kidrič.

V jeseni leta 1812. je prispela na cesarski Dunaj novica, da se je tudi v Ljubljani vgnezdila družba, katero je Franc I. zlasti izza zarote leta 1795. sem na vse kriplje preganjal: framasoni.

Poslal je vznemirljivo poročilo Kremnitzer, ki je bil moral zapustiti dve leti poprej francosko službo ter si konečno primoledeval topli kotiček policijskega komisarja in vohuna za francosko Ilirijo v Celju. Vest je oprtila dunajskemu policijskemu prezidentu baronu Hagerju neprijetna vprašanja: kakšen namen ima ljubljanska loža? ali se nahajajo med njenimi člani tudi bivši avstrijski uradniki? ali morda celo sosednji avstrijski državljani?

Začele so se torej nove poizvedbe, v teku katerih sta dobila Hager in cesar Franc tudi šest vohunskih seznamkov ljubljanskih framasonov iz leta 1813 pred oči: prvega z dne 6. januarja je poslal celjski okrožni glavar grof Raimund Auersperg (= A I), drugega z dne 10. januarja kolovški grof Hohenwart, tretjega dne 13. julija zopet Auersperg (= A II), četrtega z dne 27. julija ljubljanski „politični korespondent“ Fink (= F), petega in šestega z dne 4. in 9. novembra Kremnitzer (= K), ki je bil prišel med tem z Avstrijci zopet v Ljubljano; večina teh aktov se nahaja sedaj v policijskem arhivu notranjega ministrstva: štev. 4104. iz leta 1812. in štev. 251. iz leta 1813.

Skoro dvajset let pozneje se je v policijskem arhivu gradivo za zgodovino ljubljanske lože nepričakovano pomnožilo. Dne 15. majnika 1830 je zahteval cesar zopet enkrat poročilo o ostankih framasonov v Dalmaciji. Med preiskavo je zasledil zadrski policijski ravnatelj „slučajno“ tudi dve knjižici, ki se nahajata sedaj v aktu štev. 22391. iz leta 1833.: pravila zadrške in ljubljanske framasonske lože.

Ljubljanskemu eksemplarju manjka sicer naslovni list, toda naslov je ohranjen na sprednji

platnici: *Réglement de la R. . L. . Franco-Illyrienne, sous le titre distinctif des Amis du Roi de Rome et de Napoléon, à l' O. . de Laibach, An de la V. . L. . 5811.* Raz platnice te pozdravljajo čudni znaki, s kakršnimi se v Ljubljani pač ni tiskala še kaka druga knjiga: zgoraj v levem kotu polna luna, v sredini peterooglata zvezda z velikim G v križišču, v desnem kotu solnce, spodaj v levem kotu grezilo, v desnem šestilo; v sredini zadnje platnice uzreš monogram F I L, ki ga objemajo od spodaj kotomer, od zgoraj šestilo in trak, obkroženi s kolobarjem, kjer slede od zgoraj proti desni: peterokota zvezda z G, polumesec, mrtvaška glava, zidarska lopatica, mrtvaška glava (nasproti zvezdi), kladivo, mrtvaška glava, solnce. Na 78 straneh osmerke se vrsti 445 paragrafov, ki prinašajo podrobne predpise o ustanovitvi (1—4), sestavi (5—6), policiji (7—18), sejah (19—57), volitvah (58—80), umeščenju (81—90), dostojanstvenikih in njihovih službah (91—213), redu dostojanstev (214—234), pozdravih (235—248), znakih (249—258), obiskih (259—267), odnošajih med ljubljansko ložo in Orientom (268—272), redovnih praznikov (273—283), banketih (284—293), financah (294—318), izkazovanju pomoči in dobrih del (319—330), upravnemu svetu (331—343), prestopkih in kaznih (345—393), vzprejemu (393—441) in o prestopkih iz ene stopnje v drugo (442—445).

S knjižico se je moral seznaniti vsak član lože: ležala je neprestano na mizi brata govornika (115), vsaj enkrat vsakega četrletja so se morali glavni odstavki v loži prečitati (120). Otel pa se je menda samo dunajski primerek. Relikvije francosko-ilirske lože so sploh zelo redke, doslej so bile znane le tri: vabilo k seji in sprejemna diploma, ki jih je opisal leta 1863. v „*Mittheilungen des historischen Vereines für Krain*“, dr. H. Costa in pečatnik, na katerega je opozoril

Dimitz v svoji *Geschichte Krains* IV, 358. Diploma in pečatnik se hranijo danes v deželni muzej „Rudolfinum“, čigar adjunkt g. dr. Mal mi je ljubezno postregel z imenom člana in kopijami podpisov na diplomah. Z novim gradivom se dajo zlasti dve strani dosedanje pičle literature o prvi in zadnji prostozidarski loži na slovenskih tleh izpopolniti in deloma tudi popraviti: serija članov, kjer je sameval doslej le Vodnik a še ta v ulogi nekeke policijske žrtve, ker si dr. Vidic, ko je očrtaval za „Sbornik u slavu Jagića“ Vodnikov križev pot po povratku Avstrijcev, ni upal prav priznati, da bi mogel biti pesnik „Ilirije oživiljene“ res framacson, in pa ustroj ter notranje življenje lože, ki ga je mogel Costa po poročilih zadnjih dveh kranjskih živih članov le splošno namigniti.

* * *

Ime francosko-ilirske lože: Prijatelji kralja rimskega in Napoleona ne izdaja samo glavnega namena ustanoviteljev, ampak določa tudi čas, pred katerim se loža ni mogla ustanoviti: sin Napoleonov, ki so mu naklonile rojenice naslov kralja rimskega že v zibelko, se je narodil dne 20. marca 1811. Pravila sama so izdana „A l' O . . de Laybach, le 8.me j . . du 6.me m . . de l . . d . . l . . V . . L . . 5811“ = le 8. jour du 6. mois de l' an de la Vénérable Loge = 8. junija 1811, kar je vsaj terminus post quem non, če že ne pravi datum ustanovitve; otvorila pa se je loža, če se sme verjeti Costovemu poročevalcu, šele 1. februarja 1812.

Že davno pred prihodom Francozov so se izprehajali po ljubljanskih ulicah framacsoni, četudi Ljubljana ni sledila vzgledu n. pr. Varaždina, Zagreba, Trsta, Gorice, Reke, Celovca, Gradca itd., da bi ustanovila že takrat svojo ložo: knezoškof Brigido je bil član lože „k blagosrčnosti“ v Pešti ter se pridružil leta 1788. strogim observantom; Jožefa Pinhaga, ravnatelja ljubljanske bogoslovnice, štejejo framacsonski zgodovinarji med prave prostozidarje, četudi njegova loža ni znana; J. A. Ricci, ljubljanski kanonik in pomožni škof, je nosil med letom 1778.—1793. predpasnik v loži „k kranjemu upanju“ na Dunaju. Antona Linhart, zgodovinarji avstrijskega framacsonstva sicer ne omenjajo, toda Kopitar ga zmerja v svoji avtobiografiji iz leta 1839. za prostozidarja, in res ni izključeno, da je bil Linhart v svojih dunajskih časih včlanjen v kaki loži. Ko bi bilo framacsonsko arhivalno gradivo dostopnejše, oziroma, ko bi ob-

enem z ložami ne bilo propadlo v Avstriji tudi toliko njihovih arhivov, bi se dalo število framacsonov, ki so živeli proti koncu 18. in v prvem desetletju 19. stoletja v Ljubljani, morebiti še pomnožiti. Vendar pa ni verjetno, da bi bila tista tradicija ustanovitve francosko-ilirske lože kaj pospešila, čeravno se navaja med njenimi člani vsaj eden izmed jožefinskih prostozidarjev.

Matica francosko-ilirski loži je bil „Grand Orient“ v Parizu; deputat francosko-ilirske lože je moral stanovati v Parizu (180) ter poročati „Grand Orientu“ o vsem, „kar se more tikati celega reda“ (184). *Réglement* povdarja izrecno kot „enega izmed ciljev ustanoviteljev lože: dati zavetišče potujočim ložam polkov, določenih, da tvorijo garnizijo tega = ilirskega orijenta“ (268). Šlo je pravzaprav le za tempelj, ki je moral biti odprt potujočim ložam (2, 268), sicer pa je bila francosko-ilirska loža permanentna (2) in samo-svoja ter potujoče lože niti njenega orodja in njenih znakov niso smele rabiti (270).

Med 60 praviimi člani, ki jih je smela loža imeti, je moralo biti najmanj 12 „Ilircev“: „Le nombre des membres qui composent la L . . , des Amis du Roi de Rome et de Napoléon, est fixe à 60 presans à l' O . . , ou absens pour un temps limité. Dans ce nombre, seront toujours 12 Illyriens au moins... Les initiés affiliés, admis au-delà de ce nombre, prennent le titre Surnuméraires...“ (5, 6). Vpogleda v pravo razmerje med številom fracoskih in ilirskih članov sicer ni mogoče dobiti, zdi se pa, da so Francozi prevladovali.

Dostojanstveniki, kar jih je mogoče dognati, so vsi Francozi, čeravno ima eden ali dva nemško, drugi pa italijansko ime. *Réglement* nosi dva podpisa: Germain Yen . . je potrdil točnost prepisa, Bailly Secr . . se je podpisal „par mandement de la R . . L . . A.“ Na diplomah z dne 16. marca 1812 se dajo čitati podpisi: Ferino M . . Trés . . Wonitz (?) M . . , Pasquarella M . . , Debise M . . F . . C . . , de Hartlieb Capit. M . . , Huyn C . . S . . , Prince M . . , Germain S . . P . . A . . + . . G . . , Jevelle (?) M . . ; podpisa z znaki: G . . E . . E . . G in: S . . P . . A . . + . . (Secrétaire) nista čitljiva, toda toliko se vidi vsakem slučaju, da zveni ime francoski. Izmed teh se nahaja v policijskih seznamkih le eno ime: Ferino, in to z naznačbo pravega dostojanstva: zakladnik (A I), razen tega pa tri nova imena: generalni intendant Chabrot, prezident (A I);

Oberton, général ordinateur (A I); policijski komisar Toussaint (A I), prezident društva (F).

„Ilirski“ član je ugotovljen neoporečno eden: Sigismund Pagliarucci, rodom iz Kranja, ki je dobil 16. marca 1812 kot 28 leten mož diplomu tretje stopnje ter obdržal tudi kot brat ime Pagliarucci; bil je takrat posestnik in mairski adjunkt (A I, F, K). Razen Pagliaruccija pa je režala v prestrašenega barona Hagerja iz vohunskih poročil še cela vrsta „ilirskih“ „prijateljev kralja rimskega in Napoleona“: Alborgetti Franc bivši magistratni svetnik v Trstu, pod Francozi apelacijski svetnik v Ljubljani (K); Alborgetti Jožef, trgovec in municipalni svetnik (A II, K); Babnik Anton, godec (F, K); Babnik Matevž, godec (F, K); Collugnati Franc, advokat in municipalni svetovalec (K); baron Codelli, bivši okrožni glavar goriški (A II); Colloredo, kavarnar (A II); Damian Ksaver (A II); Dolla Franc, pod Francozi likvidacijski uradnik (K); Eisler, profesor (A II); Frankheim, pred prihodom Francozov knjigovodni uradnik (A II); Galle Franc, trgovec in municipalni svetnik (A II, K); Gandin, Sigmund von (A II); Gasparotti Viktor, trgovec in sodnik trgovskega sodišča (A II, K); Globočnik Jože, avoné 1. instance (A I, F, K); Heberle Anton, godec, ki se je priselil pod Francozi (K); Hladnik, profesor (A II); Hradecki Albert (A II); Jeunekar Anton, protomedikus (A I, F, K); Kalan Anton, advokat in apelacijski svetnik (F, K); Kelchberg, bivši stanovski odbornik (A II); Klobus Bernhard, županski tajnik (A I, A II, K); Kokail, bivši župan (A II); Koller, knjigovodni

*) Oče sestrad. župa Gustava Kostel
adjunkt (A I); Korn, tiskar (A II); Köstel Anton, pod Francozi policijski komisar, pozneje županski uradnik (K); Kunc, bivši kancelist pri deželnem uradu (A II); Kupferschein, apelacijski svetnik (A I); Laurin, tajnik šolskega ravnateljstva (K); Laurin, sodnik prve instance (K); Ledervasch, trgovec (A II); Lepuschitz, trgovec (A I); Luschin Anton, pod Francozi uradnik generalne intendance, pozneje diurnist pri guberniju (K); Luschin Franc, pod Francozi uradnik davčne direkcije, pozneje diurnist pri guberniju (K); Mullitsch Andrej, gostilničar in municipalni svetnik (A II, K); Mülle Juri, trgovec in mairski adjunkt (K); Müller Bruno, pod Francozi uradnik stavbne direkcije (K); Napreth Andrej, apelacijski avoné (K); Netter, gostilničar (K); Perko, bivši oskrbnik na Orteneku (A I); Pesenegger, profesor (A II); dr. Pfandl, mestni fizik (A I); Piller, advokat (A II); Pober Janez, pod Francozi likvidacijski uradnik (K); Pohlín Janez, župnik pri sv. Jakobu (F, K); Primitz, trgovec (A II); Repeschitz Franc, notar (A I, F, K); Repeschitz Jože, mitničar (A I, K); Repič Janez, apelacijski svetnik (A I); Retzer, tiskar (A II); Ricci, pomožni škof (A II, F); Rosman Ernest, fiskal (A I, K); Rudolf, trgovec (A I, F); Urbas St., mairski blagajnik (F); Vodnik, profesor (A II, K); dr. Vogou Jos., president 1. instance (F); Wagner, apotekar (A II); Wondraschek, apotekar (F); dr. Wurzbach Maksimilijan, procureur imperial 1. instance (F); Zolner, ranocelnik (A II); Zur Karl, receveur (K); Zweyer Janez, advokat (K).

(Konec prihodnjic).

Motivi iz Brd.

Hlojzij Gradnik.

Trte cvetó . . .

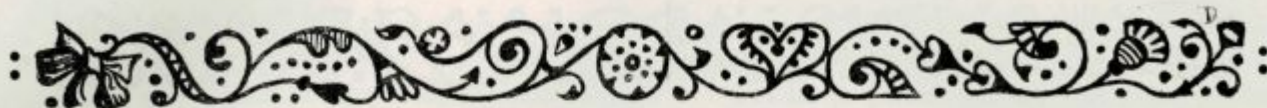
Trte cvetó . . . V poletni noči
dehte krog hiše vse zelene brajde;
ko v temi človek več se ne razloči,
na vrtu fantič se z dekletom najde.

Dehtijo grozdi in dehtijo mlada
njih upajoča srca, ker če vina
to leto mnogo bo iz vinograda,
se vzameta za svetega Martina.

Moji materi.

Vsa Brda – vsi ti kraji in njih reve
so srcu mojemu samó ko zlati
okvir za tvojo sliko, ljuba mati,
ki v meni živa je noči in dneve.

In bolj ko tebe ljubim, vedno više
ljubezen do te uboge zemlje se mi vnema,
in čim več misli tebe mi objema,
tem dražji mi vsak kamen naše hiše.

Pri belem medvedu.

Kempčanje so pivci po vragu bili
in menda še nikdar zgodilo se ni,
da tujec užugal bi z vinom
to žejno gospodo.

To vedelo ljudstvo je širom okrog,
da v Kemptnu najboljši bil trtni je sok
v gostilni pri belem medvedu
za tremi kostanji.

Že zbrali so gostje se stalni nocoj
in vsaki imel je bokal pred seboj
in vsaki vesel je bil v srcu
porenske starine.

Tedaj pa se hrastova vrata odpro
in s čelom ponosnim in s čilo nogó
naš Trubar pristopi med goste,
za njim dva meniha.

To vžge se veselje po sobi okrog
in petdeset dviga se k Primožu rok,
ko sivi župan ga povabi
za mizico v kotu.

Meniha pa drugi postavni možje
ob steni leseni med sé posadé,
potem pa od semintam nanja
vsujó se vprašanja.

Vesel in beseden je mlajši menih,
starejši pa, pust in čmerikav in tih,
z očesom le meri Kempčane
in zvito mežika.

Od pota pač žejen ta tibi je brat
in kapljo to mora imeti res rad,
ker čudno izginja mu v grlu
bokal za bokalom.

»Kaj nimaš jezika? Glej, kutarja, glej!
O turških mustačarjih nam kaj povej!«
ga starec objestno podraži
in čelo nakremži.

»In Turkinje mlade! Ti, to je kaj, to!
O teh nam natrosi kaj v staro uho!«
mencaje še mestni pisarček
doda hudomušno.

Menih pa kar trdno molči in molči,
z obrazov na vino mu gredo oči.
Le kadar spet vrč mu je prazen
pokliče krčmarja:

»Kaj dobra je kapljica nemška, krčmar!
Sam bog vam ustvaril ta krepki je dar.
Prinesi mi še ga bokalič,
a zvrhom natoči!«

Naenkrat poskoči krznar ves razgret:
»Jaz štel sem! Bokalov popil si deset!
Kaj nimaš ne dna in ne vrha,
ti sodec bosanski?!«

Kak vrči zeleni sladko zapojo!
Veselo vse stiska menihu rokó,
razgreti krznar pa potisne
črez glavo mu kučmo.

Le Trubar z županom se stiska v kotič,
za hrup in porencu ne briga se nič,
bradó posivelo si gladi
in misli in dvomi:

»Požirek res Popovič dober ima!
Bog ve, če enako predstavljati zna
gospodovo sveto besedo
na jezik hrvaški?«

R. Maister.

Večerni gost.

Spisal Ivan Cankar.

Časih pod večer pride k meni čuden gost. Ne vem, če zahaja tudi k drugim ljudem. Sedi kraj postelje ter pripoveduje stare zgodbe. Z umerjenim, zamolklim glasom govori; njegove zgodbe so brez umetnosti in brez laži; ničesar ne olepšuje, ničesar ne prikriva. In ne mudi se mu nikamor. Pozna je noč, na trepalnicah je dvojne kamnov, ali zaspati ni moči. Besede gostove kapljejo, bijejo na srce brez nehanja, počasi, težko. Zunaj ob oknu klokoče dežnica v žlebu.

Takih povesti, kakor jih pripoveduje moj večerni gost, ni mogoče napisati. Zdi se človeku, da je vse le ena sama beseda, od črke do črke enaka, tisočkrat drugače izrečena in zaobrnjena; ali da še beseda ni, temveč le en sam zvok. V sanjah preleti človek stoletje, preleti večnost v enem samem trenutku; vesoljnost bi pokrnil z dlanjo. Moj gost ravna narobe; trenotek razmakne v večnost, peden mu je vesoljnost. Kratko, pravijo, da je življenje. Moj gost pravi, da kratkoče in dolžine ni, da ni globine in višine, da časa in prostora ni. Po njegovem ni trenotek le večnosti odsev in klic, temveč je večnost sama. Treneš — pa si živel življenje, ki je bilo od vekomaj v tebi in ki bo živelo v tebi brez konca, nikoli pozabljeno in odpuščeno; življenje polno prevare, bolesi in greha. Zdelo se ti je, da si se bil omadeževal z eno samo mislijo, z enim samim pogledom, z eno kratko besedo. Gost ti razloži počasi in po vrsti, da si bil v tisti eni bežni misli nagrmdil grehov do neba. Prosiš milosti trepetajoč: „En sam pogled je bil!“ — Odvrne ti: „Z mečem ubija junak, mevža s pogledom!“ — Trenotek se prelija v trenotek, večnost v večnost; brez števila življenj si živel; za vsako posebej daj račun večernemu gostu, pravičnemu sodniku!

Mrzlo jesensko jutro je bilo; dežilo je v tenkih, poševnih curkih; na pesku med peronom in železniško progo so se nabirale sivkaste luže. Slonel sem ob odprtem oknu kupeja; v dežju in med lužami je stala Mimi. Zavita je bila v siv

plašč, na glavi je imela sivo čepico, izpod katere se je vilo par premočenih kodrov preko čela prav do neprespanih, objokanih oči. Manjša in starejša se mi je zdela; lica drugače tako bela in polna, so bila zasinela od mrāza in orošena od dežja; ustnice so ji bile nekoliko nabrekle in zategnjene, kakor otroku, ki se vzbudi prezgodaj, čemerin in na jok pripravljen.

Premražen sem bil; na obrvih in na brkih so se mi nabirale kaplje; vlaga zadušljive jesenske megle mi je silila skozi suknjo, skozi kožo prav do srca; tresel sem se od hudobnosti in sovraštva, izpljunil bi bil besedo, spolzko in črno, komurkoli v obraz.

„Zdaj stoji tam in joka! Čez teden dni, — kaj čez teden dni, že danes ta dan se bo smejala! Bog vedi, če so resnične še te njene solze, če niso vodene in prazne kakor rosa, ki se meša z njimi! Nocoj, ko bo toplo v izbi in bo gorela svetilka na mizi, bo napol oblečena sedela na zofi, gola roka se bo prešestno svetila iz polumraka. Na stolu se bo pozibaval fant kodrolasec, govoril bo sunkoma, z glasom presekanim in udušenim od poželjenja. „Kakšno življenje ste živeli, o! Kam ste zapravili svojo mladost, to najslajšo!“ ... Tristo vragov, kaj sem jo silil, da se mi obesi za suknjo, da mi bodi pusta družba v pusti samoti!“

Nekdo se je bil zadaj naslonil name; okrenil sem se ter ugledal plešastega starca, ki je buljil preko moje rame tja nekam na peron.

„Nikar ne silite vame!“ sem grobo zakričal nadenj.

Umaknil se je, sedel na klop ter me pogledal mirno z rjavimi, dobrodušnimi očmi.

„Tudi drugače bi bili lahko povedali, da sem v nadlego ... tudi drugače!“

Po peronu je z drobnimi koraki stopicala sesušena, sključena, po staroversko oblečena ženska, ki je venomer mahala z velikim belim robcem proti vozu.

„Ta dva se imata rada po staroversko!“ Sem rekel.

Do grla se mi je bilo vzdignilo sovraštvo, nikamor naperjeno, hkrati pa naperjeno zoper vse in vsakogar na svetu; zoper sive luže na pesku, zoper tisto zaljubljeno starko, zoper mladega, gladko obritega uradnika, ki je z važnim obrazom hodil po peronu ter se pozibaval v bokih.

Mimi je bila nagnila glavo; od čepice, že vse marogaste in potlačene, so se usule kaplje v pesek.

„Zakaj pa nisi bila vzela dežnika seboj, da stojiš zdaj tam, kakor ...!“

„Saj si rekel sam, da ga ni treba!“

„Ej, vraga ... kaj nimaš svoje pameti?“

Stopila je korak naprej; poizkušala se je nasmehniti z nabrekliimi ustnicami.

„Hast du mich nimmer lieb?“ je vprašala potihoma.

Nikoli je nisem tako pristrčno ljubil, kakor v tistem trenutku hudobnosti, izdajstva in skritega natolcevanja. Še njena predmetna nemščina mi je bila pesem, mila in sladka brez primere. Ob spolzkem, ostudnega, brezmernega izliva željnem sovraštvu, ki mi je gnalo v glavo omadeževane misli, na jezik besede skrunilke, je kluvalo na dnu srca očitanje, iz same udane ljubezni porojeno, je govorilo tako razločno, da sem ga moral verno poslušati in da ga sovraštvo ni prevpilo.

„Stopi dol, poklekni prednjo, kar v lužo poklekni! Sijajno mladost si bil pogoltnil kar mimo-

grede za predjužnik! Dušo si bil izpraznil do kaplje, kakor kozarec vina!“

Pet let je planilo mimo; ena sama pesem, napol ponevedoma v veseli družbi zapeta. Ti tam doli, v dežju in med lužami, kaj gledaš za njimi s temi rosnimi očmi? Ne bo jih več!

„Tja dol stopi! Poljubi ji premočeno krilo, posebej pa ji še poljubi roko, to ubogo, ki te je bolj ljubila, kolikor je kdaj ljubilo tvoje srce!“

Mimi je bila stopila čisto blizu, stala je tik pod menoj; ker je bila vzdignila glavo, ji je pršlo naravnost v lica in pomežikavala je z očmi.

„Čez mesec dni!“ je rekla.

Njene zbegane oči so rekle: „Nikoli več!“

„Čez mesec dni!“ sem odgovoril.

Moja skrita misel, nesrečnica, je rekla: „Nikoli več!“

Vlak se je bil sunkoma premaknil, voz je butil ob voz. Mimi je stopila naglo, poizkušala je, da bi prišla za kljuko, njen obraz je bil nenadoma ves zabuhel in spačen od groze.

„Ti ...!“

Povedati je hotela besedo, še gorko od srčne krvi. Nikoli je nisem slišal. Tam daleč nekje v jesenski megli je stala ženska, v siv plašč zavita, ustnice zatekle, oči motne od strahu in od solz. —

Prijatelj, nehaj! Večerni gost ti moj, povej mi zgodbo brez sramote greha! — Ali črno senco ima še ta cvetoča jablan, ima jo še ta nebolgljena bilka na loki. —

Jeseni pri morju.

Komaj vidno veter giblje veje
oljk, platan in trt orumenelih;
solnce se nad morjem trudno smeje,
kakor starec izza lic uvelih.

V portu mreže ribiči sušijo
v samih srajcah, bosí, goloroki,
vsi ožgani, trudni, temnooki,
in s pogledi, kot da govorijo

v njih otroci, žene, starci bromi,
starke napol slepe, slutnje, dvomi,
boji in brezupi, glad in beda:
kot da iz oči smrt sama gleda.

Trudni ptiči, ki so zaostali,
vsi izmučeni na prod so pali;
težka misel ribiče obšla je:
še sami umrli bi najraje.

Ignacij Gruden.

Jesenski dež.

Neprestano pada dež na mesto,
žuborenje večno v črni mrak;
in jaz grem na osamelo cesto,
veter nosi z drevja šum lehák.

Dekle, dekle, glej: ljubezen moja
vsiplje se, ko listje s teh dreves,
tiho umira brez solzá, brez boja,
kakor da nikdar ni bilo res.

R. R. Rovanov.

Povabljen nepoklicanec.

Trnjeva pot slovenskega literata samouka. — Spisal Prostoslav Kretanov.

Povod.

Ko sem se v začetku druge polovice prejšnjega stoletja učil pisati prve slovenske črke na dvorazrednem „vseučilišču“ pri Sv. Ani na Kremperku, takrat se mi pač ni sanjalo, da se bom po preteku šestih desetletij moral opravičevati, kako da sem kot „nepoklican“ samouk zašel med veleučene — izvoljene „pisatelje“, „pisce“, ali po Levstikovi razredbi, med „literarne pisarje“ ali ka-li?

In vendar me doleti ta dolžnost zdaj, v sivi starosti, ko stojim takorekoč že na robu groba.

Lausko leto je izšel v „Dom in Svetu“ o nedavno umrlem profesorju drju. Jakobu Sketu, članek, v katerem pisec nekako obdolžuje prvotne lastnike in izdajatelje „Ljubljanskega Zvona“¹⁾ ter njihove sotrudnike, da so ubili ali onemogočili znanstveni mesečnik „Kres“ in ž njim vred i njegovega urednika profesorja drja. J. Sketa...

Ker dotični pisatelj v istem članku v potvorjeni obliki mojega „pisateljskega“ psevdonima, ki sem si ga bil nadel že pred tridesetimi leti, podtika tudi meni nekakšno sokrivdo na dozdavnem ubojstvu imenovanega lista, odnosno njegovega urejevalca, — se čutim dolžnega, pojasniti to dvomljivo zadevo — sine ira et studio — ob enem pa hočem dokazati z njegovimi svojeročnimi pismi, da me urednik „Kresa“ ni tako zaničeval in obsojal, kakor je napisano v omenjenem članku.

V to svrho pa moram enkrat za vselej izpovedati, da se jaz kot — samouk — ničevdec nisem sam vsiljeval med slovenske „pisatelje“, temveč me je na pisateljstvo prvi povabil c. kr. profesor: Josip Šuman, ki me je l. 1856., spoznavši mojo bistro glavo, prišel vprašat, ali bi hotel iti v latinske šole. Zakaj se to na mojo žalost ni zgodilo, sem obrazložil precej na obširno že pred osmimi leti v svojem autobiografičnem „Romanu umetniškega samouka“²⁾.

¹⁾ „Dom in Svet“ XXV. 1912. št. 7 str. 265.

²⁾ „Slovan“, II. 1904.

In tako sem se po dovršenih poltretjeletnih študijah na prej omenjeni Št. Anovski „univerzi“, ukvarjal kot kravji pastir, v samoizobrazbo, čitaje vsakovrstne, slučajno mi v roke došle knjige, bodisi pobožne ali profane vsebine, brez vsakršnega navodila in učnega načrta.

Naslednji sestavki so torej, nekakšna samohvalna obtožba povabljenega, a „nepoklicanega“, še manje pa „izvoljenega“ pisatelja — samouka, ki se ni sam vsiljeval med slovenske slovstvenike.

I.

Prvi pisateljski poizkusi.

Ko se me je vsled preobilnega in navzkriž pomešanega čitanja slovenskih in nemških romantičnih pripovedek polotilo neodoljivo — domotožje po širnem svetu, sem si sam poiskal mojstra slikarja-pozlata, s katerim sem v teku četrteh učnih let prišel na različna cerkvena dela malone po vsem Slovenskem Štajerju. Pri tem romanju od cerkve do cerkve sem dospel naposled slučajno v rojstno hišo ilirskega pesnika Stanka Vraza, kjer sem se zaljubil hkrati v dve mlajši njegovi nečakinji: Josipino in Lujizo. In v tragikomičnem protislovju trojedine ljubezni mi je v uri prebridke ločitve od njiju, privrela iz bolečega srcá — prva pesem, ki so jej sledile nehotoma kar same ob sebi druge zaljubljene „milotinke“ in „žalostinke“.

Takrat sem torej ostavil polje slikarke umetnosti, zlasti, ker vsled — vojaške dolžnosti nisem mogel na slikarko akademijo, ter sem od tistihmal začel plezati na — pesniški Parnas!...

Prve svoje „pesniške poizkuse“ sem potem pokazal profesorju Josipu Šumanu¹⁾, ki me je začudivši se mojemu razvoju v slovenščini in pesniških pravilih, opominjal in priganjal k vztrajnemu nadaljevanju samoučnih šudij. Meseca marca

¹⁾ Naslednje črtice so posnete iz mojega že dovršenega spisa „Sto znamenitih mož“. Spomini na osebno občevanje ž njimi. (Op. pisca.)

l. 1866. mi je poslal v korno šolo mornarskega topničarstva Janežičevo „Slovensko slovnico“ ter njegov „Cvet slovenske poezije“ bodreč me z naslednjim opominom.

„Le učite se, krepka volja vse premaga in blaga čuvstva in lepe pesmi so dar božji, s katerimi Bog govori ljudstvu... Prepričan sem, da Vas ta zabava obvaruje vsega hudega in Vas napeljuje k dobremu in postali boste prav krepki mož na duši in telesu in morda počasi naš pesnik. In če se štiri, pet let učite, samouk je dolg in težaven, toda volja in božja pomoč!“

Z gorečo mladeniško vnemo sem se po tem Šumanovem opominu lotil vnovič — samoučenja! V tem, ko so moji tovariši na korni mornarični šoli zapravljali zlati čas prostih ur s popivanjem, kvartanjem in ljubimkanjem med primorskimi heterami po zaduhlih puljskih beznicah, sedel sem jaz na samotnem morskem bregu ter čital pozno v večerni somrak nemške klasike, ki so mi jih radovoljno ponujali in posojali razboriti mornariški častniki. Posebno nadporočnik Schwarz (pravili so, da je bil Žid) mi je prinašal kar cele plasti vsakovrstnih zbranih pesmi Goetheja, Schillerja, Lessinga, Uhlanda; zopet drugi kadet-podčastnik: Franc Schönthan pl. Pernwald, obče znani poznejši nemški pisatelj raznih šaloriger, (ki zdaj živi v svoji vili ob Atterskem jezeru na Gorenjem Avstrijskem,) mi je posojal knjige humoristično-satirične vsebine, med katerimi me je posebno zanimal: „Demokritos, — Hinterlassene Papiere eines lachenden Philosophen“.

Nadporočnik Schwarz me je tiste dni često povabil k sebi v stanovanje na „literarni čaj“, ob katerem mi je čital različne prizore iz Goethejevega „Fausta“. In potem, ko sem bil ukrcan na bojni ladji „Prinz Eugen“, kjer sem po svetovnoslavni pomorski bitki pred Visom ležal dva meseca v ladijski bolnišnici, sem prečital obširno zbirko raznovrstnih knjig leposlovne, historične in filozofične vsebine.

In pozneje, ko sem se vrnil s petmesečnega dopusta v prelepih Slovenskih Goricah nazaj k mornarici, mi je preskrbel nadporočnik Soklič, rodom Slovenec, vstopnico v mornariško knjižnico, ki se je nahajala takrat v pristaniškem admiralatu. Ondi se je začela za me šele prava „višoka šola“ sistematičnega samoučenja v poznavanju raznih naravno-historičnih, filozofskih in verskih znanosti, pri čemer se mi je razbistrila

in razjasnila marsikakšna življenska uganka in tajnost...

Ko sem potem, po šestletnem samoučenju, l. 1871. vnovič stopil pred svojega mentorja, profesorja Josipa Šumana, se je še bolj začudil mojemu napredku ter mi je na dopisnici z dne 1. januarja l. 1872. nasvetoval, da bi pisal v „Slovenski Narod“ in v „Zoro“, ki je bila takrat edini leposlovni list na Slovenskem.

Poslal sem torej svoje prve „pisateljske“, pa tudi „pesniške poizkuse“ imenovanima listoma, ki sta jih nedolgo potem priobčila v svojih predalih...

Pri tem sem se ob enem seznanil s takšnim „Zorinim“ urednikom: z Davorinom Trstenjakom! Poslal sem mu bil neko „svobodomiselnost“ pesem zoper „mračnjake“, in on, tolerantni svečenik, mi je odgovoril dne 10. februarja l. 1872. sicer strogo me karajoče, vendar pa jako spravljivo, ter me povabil na sotrudištvo v njegovem listu s kakšnimi „bolj treznimi članki in pesnitvami, ki poučujejo, pošteno razvedrujejo, ne pa dražijo in žalijo najsvetejša čuvstva veliko „Zorinih“ bralcev.“

„Toraj“, nadaljuje častitljivi naš literarni starina, „posvetite svoje pero hvaležnejši stvarini in ne naskakujte grada Siona in ne pridigajte punta za osvobojenje, ker ne junaške pesmi, nego vse druga orožja osvobodujejo narode iz sužnosti, in med temi je tudi krščanska pravda...“

Naj se Vam toraj srce ohladi; jaz mislim, da niste takov sovražnik popov, kakor Vaša pesem očituje! Pesniki živijo v kraljestvu idealov ali so, kakor Nemec pravi, prav „gemüthliche Leute“. Kakor jaz kot učitelj ljubezni ne gojim v svojem srcu nobenega srda do Vas, tako mislim, da tudi Vi v meni boste vsaj spoštovali poštenega človeka; ker nisem jaz tako zelotičen, da bi Vas silil to verjeti, kar jaz verujem, in to čutiti in misliti, kar čutim in mislim jaz. Zato pričakujem od Vas zraven kakšnega bolj treznega članka še tudi prijazno pismice in do onih mal sem brez vse antipatije

Vaš slovenski brat

Davorin Trstenjak.“

Poslal sem mu seveda takoj nekaj pesmic ter mu pojasnil gledé svoje rodbine, pri čemer se je bilo pokazalo, da sva si v daljnem sorodstvu, na kar sem prejel od dne 19. svečana 1872. naslednje pismo:

„Častiti Gospodine!

Vaše pismo me je prav razveselilo, posebno Vaša genealogija...“

Tu pridodaja župnik Davorin Trstenjak nekaj pojasnilnih črtic iz svoje in moje rodbine ter nadaljuje.

„Tako sva si vsaj v nekakšnem svaštvi, in oba iz dežele brgušarjev. Ostaniva si prijazna do smrti; ako jaz kaj morem kedaj in kje pomagati, da pridete v prijazniše okoliščine življenja, bodem iz srca rad storil. Jaz sem prav razumel vse vojske Vašega duha in tudi Vašo pravično srd čez marsikaj na svetu, ali kaj si hočemo, objamimo jedro, in ohranujmo dobro bivstvenost, s človečiji napakami pa imejmo potrpežljivost.

Rad Vam odprem svoj list. Vi pravite, da imate več pesem iz one dobe, v kateri je Vaše mlado srce plamenelo pri pogledu krasnega ženskega stvarjenja. Pošljite mi jih kaj, hočem boljše izbrati, ker sami razumete, da jaz kot duhovnik moram previdno vsak članek prvlje (sic) presoditi, nego ga v natis pošljem. List moj je še mlad, intolerantnih ljudi je dovolj na svetu, in ne bi rad na stare dni se kaval s filistri. To je ravno krivo bilo, da se doslej ni mogel zdržati nobeden beletrističen list pri nas, ker so zeloti povsod ovohali razširjenje nenravnosti.

Vi pišete tudi lepo prozo, „Zora“ ima obširno polje, poskusite tudi kaj prozaičnega pisati, postavimo istrijske kraje, navade, običaje, ali izdelajte kakšno povest, bom že popilil, kar je grčavega.

Toliko za sedaj, ker mi zelo časa manjka. Upam, da mi bode priložnost, z Vami še dalje

naprej v zvezi ostati in svetovati, kako se naj Vaš bistri duh izobrazuje, in koristno deluje za Slovenstvo.

Da ste mi zdravi!

V bratinski ljubavi

Vaš rojak

D. Trstenjak.*

Z dne 21. sušca 1872. mi je došlo zopet (s Ponikve ob južni železnici, kjer je takrat Davorin Trstenjak župnikoval) to-le pisemce:

„Dragi moj! Mnogo opravila, ki mi ga naša moj poklic, in slabo zdravje ni mi dopustilo, da bi Vam koj na Vaš poslednji list odgovoril.

Vi bi že radi svoje pesmi natisnjene videli. Prijatelj, težko je uredniku vsakemu vstreči. Tudi urednik se ima držati reda, in gradivo pripravljati za tisk po vrsti, kakor se mu je poslalo. Ker posebno pesem pride na kupe, nemorem vseh na enkrat prirediti, in pesmi mi vzamejo dosti prostora v listu. Zato potrpite, nekaj jih že pride, a vse niso še prav godne! Priporočujem Vam tudi, da si ne odbirate samo „ljubezen“ za predmet, še bi znala Vaša ženka ljubosumna postati.

Vi imate živo domišljijo, in rabite lepe slike, opevajte: morje, gore, hribe in doline in vse, kar natura ima krasnega; samih zaljubljenih in mokrih pesmi občinstvo tudi ne ljubi. Različnost razveseljuje.“

... Tako sem torej zašel že l. 1872. med nebodijhtreba „literate“, kakor Savel med preroke!

(Dalje prihodnjič.)

Vipolžki grad.

(Iz cikla »Motivi iz Brd«).

Dvorane zapuščene. Arhitravi
leže porušeni. V prijazna
polja pa strmijo prazna
okna kot oči v mrtvaški glavi.

Gospá – nekoč po tem-le koridoru
se šetal vitez z damo je in pravil
pikantne anekdote ji o dvoru.

A tam-le v tisti temni, vlažni sobi
zaprti kmet se s kletvami je davil...
Uslišan je. Gradovi zdaj so grobi.

Alotzij Gradnik.

V samoti.

Spisal Milan Pugelj.

Náčelnik postaje pričakuje zadnjega večernega vlaka. Čuvaj Tomaž se je napil žganja, ravnokar se je lovil po kameniti veži, potrkaval z okovanimi škornji po tleh, kakor bi hotel zaplesati, se zaletel po peronu in omahnil pred šefom na kolena.

„Gospod Robnik, zopet se je pripetilo. O, da bi že prišel pome vrag! Ali nimate korobača, da bi me ožgali? Ampak sveto vam obljubim: nocoj zadnjikrat.“

Kinka z glavo sem in tja, sede nazaj na pete in se smeje na ves glas.

„Kaj ne bi malo pogledali, kako so kaj tirčki? Jaz bi pogledal, ali kaj mi pomaga? Sto jih vidim pred seboj, kateri je pravi?“

„Spat se spravi!“ reče ostro Robnik, sedeč na klopi pred pisarno in opirajoč se na železni ročaj. Na glavi ima rdečo kapo, zavija se v suknjo z rdečimi obšivi pod vratom in z zlatimi gumbi, suh je in prileten, a njegov koščen obraz z ostro rdečkasto brado in zelenkastimi vodenimi očmi je poln otožnosti in spominov.

Tomaž s težavo vstane in izgine v vežo, v pisarni kliče telegrafski aparat, Robnik stopi k mizi in izve, da ima vlak pol ure zamude. Vrne se nazaj na klop in podpre glavo. Nad peronom zapira okna Neža, njegova stara gospodinja. Tomaž se je v temnem kotu umiril in zaspal.

Okoli in okoli se širi jesenski večer. Po postaji gore luči, po hribu spredaj se je zavilo smrečje v črno krilo noči in se oglašja s pridušnim zateglim glasom v mlačni sapi, kakor bi vzdihovalo in ječalo v skriti bolečini. Pod nebom nekje kriči jata ptic, silovito, obupno kriči vedno od iste strani. Bliže in bliže prihajajo glasovi, onstran postaje zavihra šum, kakor bi bežal mimo črn, podolgovat oblak, letel kvišku po visokem hribu in se prevalil nenadoma za vrh. Vse je spet tišje, le sapa šumi in ječi. Luči po postaji, velike, rumene petrolejke, utripljejo s širokimi ognje-

nimi jeziki, in za zadnjo strmi žrelo predora kakor plašno vprašanje noči.

V obližju ni mesta, ne trga, tudi vse vasi so daleč onstran tega gorovja po dolinah in po presekah. Robnik slušbuje in živi tukaj že dolgo vrsto let. Veliki, hrumeči vlaki, ki se redko ustavljajo pred njim in drče največkrat brezbrizno dalje, mu vzbujajo slike velikega sveta prostranih mest, njihovega hrupa in trušča, vrvenja življenja, ki se je skopičilo na prostranih grmadah in tam vre, rohni in kipi. Ob oknih dolgih voz vidi bogastvo ljudi, mlade, čudolepe ženske, vse v svili, žametu in zlatu.

Velike, črne oči obtiče včasih pred njegovimi, in ženski smeh, ki je zazvenel iz razkošnega kupeja in se izmotal iz železnega hrupa in bobnenja, ostane na peronu, zveni naprej, leta nekod po zraku pred poslopjem, kakor nevidna, vesela in razposajena ptica.

In enkrat je obstal tak hrumeč in sopeč velikan pred njim, nekje sredi voz so se odprla vrata, kakor bi zinil in vrgel iz sebe človeka. In vse v tem se je zganil in se zahotel z dušečim in sopihajočim smehom, ki se je razprostrl v širok, mogočen in hladen krohot. In še iz predora je sekal na uho, in še iz doline onstran hriba, rogajoč se njegovim mislim.

„Tu jo imaš!“

Bila je visoka dama, oblečena v modro obleko, ki se je tesno oklepala njenega vitkega stasa. Imela je velike, rjave oči, belo ovalno lice, ozke roke, tičeče v belih rokavicah in na košatih kodrastih laseh širok slamnik z rdečimi makovimi cvetovi. Izstopila je in hodila po peronu, okoli postaje in za njim ob skladiščih. Kaj hoče, kaj išče, kam je namenjena? Zaradi nje je ostal v pisarni in čakal. Morda pride po vozni listek? Morda ima kako drugo željo?

Šla je v kratki predor, iz predora nazaj, sedela na klopi pred postajo, vstala in se zopet izprehajala.

Dan je bil dolg, lep, poln solnca in cvetja. Naposled je zagorela večerna zarja, ptiči so končali svoje žgolenje in mrak je lezel iz predora, izpod hriba nasproti postaje, iz veže, iz pisarne in iz praznih vagonov, ki so stali odprti in zapuščeni po stranskih tirih.

Tomaž je imel svoj nesrečni dan. Bil je pijan kakor danes. Robnik je sam pogledal po tirih, predno je pridrdral nočni vlak. Visoki in ponosni stroj se je prinesel trdo in mogočno izza ovinka, sikal je iz ozkega vratu sive stolpiče, ki so suvali kvišku in se hipoma razgubljali v temi. Z mirnim in hladnim dostojanstvom so držali vozovi mimo postaje v predor in v njem ostro bobneči in sekajoči po železniških tirih izginili.

To je bil zadnji vlak tistega večera.

Gospod Robnik se je ozrl okoli sebe, stopil do skladišča, obšel vsa poslopja, ali dame ni bilo več. Nenadoma je pomislil nanjo, njene oči so stale pred njim, zvok njenih korakov in šum njenih sinjih kril je še plaval okoli postaje.

Pregledal je menjalnike, pogasil v njihovih belih glavah luči in jih naravnal za zjutraj. In jezeč se tiho nad čuvajem je stopal v predor, kjer so odmevali od kamenitih sten in obokov njegovi počasni koraki zamolklo in votlo. Onstran predora je stal zadnji menjalnik na sredi med dvema tiroma. Stopil je k njemu, upihnil luč za mlečno šipo in se ozrl po hriboviti okolici. V rahlem dihu hladečega vetra pošumeva visoko smrečje in bukovje, a gorski studenček skače in pljuska po kameniti in strmi strugi navzdol in se bliska v mesečini. Nad črnimi vrhovi se utrne zvezda, zdrsne preko nebesne modrine in izgine za grebeni. Od nekod pritava glas nočne ptice, poln tajne in skriv-

nostne groze. Trepče mimo glave in zamre v šepetu drevja. — Neznatni glasovi listja, bilk in tekoče vode se zlijejo v toplo, enolično in široko melodijo, ki plove nad hribi in dolinami in se pretaka preko vrhov kakor nevidno morje. Zdi se, da je oživela noč, da je pričela enakomerno dvigati svoje črne in ogromne grudi in dihati. Njena sapa hladi in obdaja obraz kakor mirna, nežna in sveža voda. Vse se koplje v njej, v njej dremlje in se ziblje v tihih in blagih sanjah.

C. M. Medović v svojem ateljeju.

In v to živo tišino se zareže glas, kakor bi zacvilila žival. Robnika spreleti groza, ozre se, a ne vidi nikogar. Obotavlja se, prestopi jarek in se prebuja kakor iz sanj. Svetilko moli predse in strahoma gleda temno telo, ki se vije pred njim po tleh in grabi z rokami po travi.

Spozna jo: visoka dama je v sinji obleki. Obmirovala je, oči je uprla vanj. Po prsih je črna ali ta črnina se sveti kakor razlito črnilo.

„Kdo...“ vpraša Robnik dolgo in zamolklo.

In doda naglo, kakor bi se spomnil najvažnejšega: „Ljudje, ljudje!“

„Ne,“ dahne ženska, „... ljudi! Povožena...“

Glasu nima več, in šepet se ji trga v čudnem, dušečem grgranju.

Robnik poklekne, ves se trese, svetilko postavi na travo.

„Nesrečnica,“ sikne ženska in lovi sapo. „Izgubljena, zavržena... Prosim...“

„Kaj?“

„Pokopljite me ... tu ... in nihče naj ne ve...“

Robnik je bled, roke se mu tresejo, ne izmisli si, kaj naj bi storil.

„Tik mene izkopljite jamo in zagrebite me!“

Njen glas razodeva trpljenje, obraz je bel in po njem se iskre drobne znojne kapljice.

„Odpnite vrat... strašno je...“

Robnik izkuša odpeti, ali gumbi so zadaj. Vzame iz žepa nož in prereže najprej bluzo, potem še srajco. Leva stran prsi je vsa v krvi, vsa mastno-bleščeče črna, a desna bela, nežna in mila. Vzame robec, brisati hoče kri, položiti nanjo krpo, da jo popije, in čudno mu je. Še nikoli ni gledal prsi mlade, lepe ženske, še nikoli se jih ni doteknil.

„Dvignite glavo!“

Zmeden je, pomisli malo, gre po kolenih do glave, sede po čez, dvigne jo, pomakne naročje pod njo in jo drži na rokah. Od temnih kodrastih las se razširja okoli njega omamen in topel vonj, kakor ga še ni vsrkaval. Njene oči so solzne, velike in se upirajo vanj z nerazrešljivim, groznim vprašanjem.

Robnik ni držal še nikoli prej ženske v svojih rokah. Nocoj se je zgodilo to prvič in ves je nem, presenečen, vznemirjen. Misli se mu čudno motajo. Vidi, da je ranjena, in vendar se mu zdi, kakor bi to ne bilo mogoče. Kdo bi se usodil lepemu in milemu bitju storiti kaj žalega?

„Pokopljite me ... nocoj...“

Njen glas je slabši, stisnjen je in lomi se v grlu, kakor bi kdo davil vrat. Njen trpeči obraz je lepši in lepši. Koža še bolj blede in dobiva moten, marmornat blesk, lica, nos in brada se ostré in s tem prihaja

v glavo rezka in neskončna fina lepota, iz katere gledajo velike solzne oči, in katero obkroža temna senca težkih in dišečih las.

„Obljubite,“ prosi, „ob... ob...“

Robniku je, kakor bi izgubil zavest. Vidi svoj čudni položaj, ali ob enem se mu zdi, kakor bi ga ne čutil. Roke so mu trde, in kolena brez čuta. Fizično se ne zaveda pritiska lepe ženske glave, ali vidi, kako leži vznak na njegovih rokah in nogah. V mislih mu prične nekaj trepetati in begati, kar mu jemlje vso logiko. Ustne trepečejo, suhe so in gore. A njegove oči so temne in kakor zažgane.

„Obljubite!“ ponovi ženska in prsi ji naglo padajo in se dvigajo.

„Obljubim,“ govori za njo. „Karkoli... vse!“ In nenadoma ga je strah oči. „Kaj gledate?“ vpraša.

„Večnost... gleda z zvezdami... Ne priznam“, zasika in doda plaho in drhteče:

„Pozabljeno!“

Vije jo krč, da ji pokajo prsi, da ji pritiska glava nazaj, in da se ji zajedajo zobje v ustnice in jih ranijo. Vsa se strese in obstrmi.

Okoli in okoli je tiha noč, mesec razliva svoje blede žarke, in zvezde gore in svetijo nočnim uram, ki plavajo počasi preko gorovja.

Robnik se splazi izpod njene glave in ji zapira oči in usta.

„Mrtva je,“ ponavlja samemu sebi, „mrtva.“

Stoji in gleda v noč, tja nekam proti smrekam, ki rasto po gorski rebri kvišku do grebena. Glava mu je prazna, brez misli, v duši ga peče kakor ogenj, a v ušesih mu zvenči kakor zvok neprijetne kovine. Najprej se domisli, da mora kopati jamo. In kakor bi ga gnala nevidna in živa groza, gre tresoč se in mrzel po lopato in motiko v skladišče ter prinese oboje na rami. Zamahne po travi in po rožah. Sredi zelenja se prikaže rjava zemlja in belo redko kamenje, ki ostro in mrzlo zveni pod ostrino orodja. Zamenja motiko z lopato, nastavi jo na zemljo in jo porine z noge vanjo. Čuje se, kakor bi rezal nekaj svežega, živega, zdravega in sočnega. Kopica prsti se veča in veča, a jama globi in globi. Vse zvezde gore, za njimi molči temno nebo, mesec plava proti zahodu, tiho mineva strmeči nočni čas, kakor bi se vila pritajeno naprej ogromna in nevidna reka ozračja.

Robnik pokopava tujko. Izkopal je jamo, in skočil vanjo sam. Nato seže po ženski, ki leži

ob robu. Na rokah čuti oblike mladega in lepega ženskega života, ali zaveda se, da je to telo mrtvo. Drži ga nežno in ohlapno nad koleno in pod tilnikom. Postavi ga na noge v jamo, potem počasi zruši po dolgem, vzame iz žepa robec in ga pogrne preko obraza. Ali strga ga zopet z roko, gleda dolgo v ostri in blede obraz in vpraša.

„Kdo si?“

Gleda, kakor bi čakal odgovora. Mesečina se lije v grob, ona leži vznak, on stoji z eno nogo na levi, z drugo na desni strani njenih ozkih in igrčkastih stopal. Čaka in čaka in strmi v drobno obličje, ki se ne zmeni zanj. Zdrzne se, razpostre robec preko njene glave in izpleza iz jame. Trga rože in jih meče nanjo. Tudi travo meče vmes, ki jo puli okoli sebe. In svoj lahki plašč, ki ga ogrinja v poletnih nočeh, sleče in ga spusti preko nje. Vzame lopato in siplje v jamo drobno prst. Gruče razsekava in njihovo drobnjavo trosi v jamo. Počasneje giblje, obotavlja se, naslanja na lopato in gleda nekam predse. Ko jamo zasuje, zadene lopato in motiko na ramo in odide počasi skozi predor.

Dolgi dnevi gredo preko njegovega življenja, trudne noči s težkimi, črnimi nogami. Ne govori z nikomer, sam ugiblje in tiplje naprej in naprej po morju misli, ki valove po njem. Kdo je bila, odkod je prišla? Ali je dekle, ki je zbežala pred starši vsled neprave ljubezni, ali žena, ki je ušla možu, ki ga je slepila ali ne ljubila? Kaj jo je gnalo v neznani in zapuščeni gorski kraj in v tem samotnem kotu življenja v smrt?

Iz grmenja vlakov, ki sopihajoči drve v dolgih vijugah proti gorskim grebenom, se pletejo besede neskončnih, hahljajočih ust noči in tišine, zbirajo se v gručo in mu šume v ušesih težko in mrzlo: To je veliki, strupeni svet!

V temi tkejo misli njeno postavo in v poznih nočeh se mu zdi, da se loči košček belega stropa, košček stene in lisa mraka, ki drhti pred okni modrikast in mrzel, in vse se strne v kroglo, iz katere pogledajo vanj njene velike, rjave oči. Njen obraz je trpeč, njene ustne siloma zaprte, kakor bi jih zaklelo nebo, da ne izdajo nikoli svoje skrivnosti. In ob večerih, ko se zmračí reber pred postajo, ko ni meseca in ni zvezd, in se meša sinjina neba s sivino vlažnih in tihotapskih megel, se zbira na grebenu njena podoba, ogromna je, tiha, polna svoje velike tajne. Plava po rebri navzdol, mrakovi in kopice megle jo neso proti peronu. In iz dima, ki se kadi onstran dolge

cevke iz cigarete, se zvije hipoma sinje tujkino krilo, njena drobna in nežna glava se upogiblje na desno in levo, majhna je in prijetna, zaguga se pred njim, strahoma zapleše, razblini se in razpade.

V pisarni jemlje predse polo belega papirja in si nazorno predstavlja svoje in njeno življenje. Črne točke, ki jih napravi brezštevilno s svinčnikom, so ljudje, ki vro in se mešajo po širnem svetu, kakor mravlje po nemirnem mravljišču. Izbere si eno spodaj, ki mu pooseblja njega, in izbere si drugo zgoraj, ki pomenja njo. V črti vleče dalje njo in sebe; nič ne vesta drug za drugega, ali črti tečeta bliže in bliže. In zdaj se nese mahoma med njima tisti hrumeči vlak, ki mu jo je prinesel. Iz grmečega sveta ropota preko pokojnega zatišja v bučeči svet, a ona hoče vanj, omamljena od daljnega bleska in hrupa. Tukaj se snideta. Njo je ranil svet; izginila je.

In Robnik gleda svojo čudno risbo, zapiči svinčnik v točko, kjer sta se združili prej obe črti, in vleče naprej enolično, dolgo linijo, vleče vse dalje do konca pole in po drugem papirju, ki leži pod njo naprej in še po pivniku in počasi še po prazni leseni mizi, za katero sedi, do roba in tam mu roka omahne.

To je njegova pot in tam je rob, kjer pade in izgine tudi on.

* * *

Izza ovinka rohni ogromna, črna in sikajoča lokomotiva. Robnik vstane in stopi pred peron. Ropotaje se vije mimo vlak, hiteč iz svetov in bežeč naprej v druge. Visoka, močna kolesa obračajo črne in strašne roke težkega in ponosnega stroja, obračajo jih brez truda naprej in ženó mračno železno kačo dalje v predor in dalje v grebene in doline, v strmine in globine gorovja.

Ropot ugasne, odmevi se izgube in Robnik stopa mirno skozi predor. Pride do ravnice in tam je greda jesenskih rož, ki šume v hladni sapi s tajnim in pridušenim šepetom in ki majejo v širokih zamahih svoje težke glave in se zadevajo druga ob drugo. Tu je njen grob. Zdaj je minila že dolga vrsta let; njena lica so segnila, njeni lasje sprhneli, njeno mlado telo je razpadlo. Pod koreninami teh rož in bilk leže njene kosti, tihe in bele in se polagoma razkrajajo. In Robnik strmi v zemljo in vpraša v svoji večni negotovosti.

„Kdo si?“

Za njim zija predor, kakor bi odpirala noč svoja črna in vprašujoča usta, po ozračju beži nestalna in hladna sapa, smreke šume in nekje iz njihove sredine se motajo zategli, plašno zvedavi glasovi. In vsa noč z vsemi svojimi zvezdami gleda grob, pridrži za hip sapo in dahne zopet globoko in vprašujoče: „Kdo si?“

Fran Berneker: Zrtev.

Nova pota znanstvene poezije.

Spisal dr. Ivan Prijatelj.

Znanstvenik in poet hodita roko v roki. Resnico iščeta — vsak po svoje. Znanstvenik z razumom, s počasnim, varno stopajočim spoznanjem, pesnik s čuvstvom, z okriljeno, po večnih zakonih bitja se ravna jočo intuicijo. Poet hodi pred znanstvenikom, in njegovo delo je dragoceno za filozofa, kadar oblikuje najmanjše stvarce, tem zanimivejše, kadar zaplava v abstraktne sfere, da prisluskujoč svojemu bogu, oblači v človeško obliko stvari, ki jih nobeno uho ni čulo in nobeno oko videlo — kadar odkriva skrivnosti bitja. Ta vrsta poezije se je pričela zlasti v poslednjem času gojiti med Francozi. Znani francoski modernist René Ghil referira o njej v septembrski „Russki mysli“. Kolo otvarja Maeterlinck z najnovejšo knjigo „Smrt“ ¹⁾ „Velikost človeka se meri po velikosti skrivnosti, ki jih človek proučuje ali se ustavlja pred njimi“, pravi v tej knjigi veliki Belgijec. Ta knjiga s svojimi vzvišenimi, nežnimi plamenečimi premišljevanji je kakor zgodovinski klik, ustavljajoč današnje pokolenje pri njegovem begotnem hitanju, da se ustavi zopet enkrat in za hip zamisli v večne skrivnosti, kakor njega dni v časih stare azijske filozofije. „Ni večje in sodobnejše skrivnosti“ — pravi Maeterlinck — „kakor je skrivnost Smrti, toda kako spoznati to edino silo, kateri nam ni dano pogledati v oči?“ Človek se bori s smrtjo, zato ker se mu zdi prehod k nekim še strašnejšim slučajnostim nego so življenjske. Pesnik si stavlja vprašanje: Kaj po smrti? in v široki, svobodni, v resnici „znanstveni poeziji“ razpravlja štiri možne odgovore na stavljeno vprašanje: popoln konec našega bitja, zagrobno življenje naše zavesti obenem z našo osebnostjo, zagrobno življenje z izgubo naše sedanje zavesti in osebnosti in končno novo življenje z vsemirno zavestjo. Avtor odklanja verske rešitve problema kot „zaprte posode, v katere

razum nima dostopa“. A on tudi zametava možnost popolnega uničenja: nobeno bitje ne more pasti v nebitje, ki se ga niti predstavljati ne moremo, ker vse na svetu je snov in gibanje, energija brez mej časa in prostora. Maeterlinck sprejema zagrobno življenje z izgubo zavesti in našega „jaza“, t. j. novo življenje v neskončni evoluciji stvari, ki ni nič drugega nego konsekvantna vrsta spominov o naših odnošajih k „vsemiru“.

Na tak način zametujoč utehe religije, ostaja Maeterlinck v kljub temu še vedno spoznavalec spiritualistične koncepcije. Zavest mu je duhovni del našega bitja, razlikujoča se od materije. Poet sprejema „univerzalno zavest“ in se vprašuje, „ni li univerzalni razum emanacija te univerzalne zavesti“. Individualna zavest je samo del brezkončne „univerzalne zavesti“. Preiskujoč možnost takega zagrobnega življenja, v katerem bo naš „jaz“ nadaljeval svojo evolucijo, v kolikor se bo mogel prilagoditi brezkončni zavesti, se Maeterlinck nagiblje k ideji, da bo vsemirna zavest posrkala naš obrezo sebljeni „jaz“, izgubivši individualni spomin. Pesniku se zdi ta rezultat poln utehe, kažo č, da se nam zato ni bati smrti. Postanemo brezlični del velike, same sebi zadoščujoče zavesti, ki bi logično ne mogla nadaljevati svoje eksistence zaradi neskončnega trpljenja.

Tretjina Maeterlinckove knjige je posvečena pronicujoči in oprezni analizi rezultatov londonskega „Društva psihičnih preiskovanj“, opazkam o naučnem ameriškem spiritizmu in poizkusom polkovnika Rochasa. Poslednji nas orientirajo zlasti o dedičnosti ali atavizmu, o vprašanju zaporednega prerojevanja. Polkovnik Rochas hipnotizira človeka in ga potem vodi skozi različne faze ne samo njegovega življenja, ampak tudi njegovih prednikov. Kako oprezno sprejema Maeterlinck te poiskuse, se vidi iz tega, da se vprašuje, ali ni ta pojav rezultat sugestije. In da so ti „spomini“ tudi odmev zavesti naših prednikov,

¹⁾ Maurice Maeterlinck, *La Mort*, Eugène Fasquelle. P. 1912.

stopajoč vsled dedičnosti kot ingredient v našo zavest, se mu zdi vseeno dvomljivo, da bi se mogla ta „zavest prednikov“ ohranjati v naši zavesti tako popolno in zvezano. Vendar bi se dalo misliti, da žive v vsakem izmed nas različne energije mnogih „jazov“, atavistične in podzvestne, a žive samo fragmentarno, pojavljajoč se le v redkih hipih našega življenja, pri čemer ne morejo nikoli nastopiti v popolni zvezi in jasnosti, da bi tako sestavile vso sliko zavestnega življenja enega iz naših prednikov.

Maeterlinck torej naravnost ne odklanja pojavov, opazovanih od nove psihologije in mediumističnih poizkusov, a jih tudi ne sprejema, ampak samo primerja z rezultati stroge znanosti. On je prepričan spiritualist, vendar ne postavlja teorije „duha svobodnega od telesa“, ampak samo teorijo „univerzalne zavesti“, ki ni individualna, nego stremeča v brezkončnost. „Nečemo upati“, — pravi on — „da bi kdo na naši zemlji izrekel besedo, ki bi napravila konec naši negotovosti. Nasprotno, veselimo se, da živimo v nepoznanosti; ako bi ne bilo več nerazrešljivih vprašanj in neprodirnih ugank, bi brezkončnost nehala biti brezkončnost. Vsa bitnost bi postala temnica brez izhodov. Neznano in nepoznano obstoji in bo morebiti vedno neobhodno potrebno za našo srečo“.

Bolj nego vsako drugo človeško dejanje poezija more in mora izražati občutek skrivnosti, onega neznanega, v katerem je slednji iz nas samo neorientiran popotnik, nesoč v sebi rezultate daljne prošlosti, a je morebiti tudi neobhoden sestavni del tvorbe bodočega. Poezija mora izražati forme in čuvstva onega podzvestnega, ki v temnem snu dremlje v globini nas, čigar mučno-krasne sanje mi samo temno dojmujemo, kadar stremi priti do zavesti in življenja. Žal, da naš čas majhnih duš in majhnih umov producira malo knjig, ki bi se dotikale velikih skrivnosti.

Vendar v francoski literaturi se v zadnjem času vseeno pojavlja nekaj poetov, ki imajo pogum hoditi po sveti poti, ki jo za umove, razumevajoče abstraktno lepoto, odkriva znanost. Eden takih je Henri Muchart, ki je nedavno izdal v Parizu knjigo verzov pod naslovom: „Les fleurs de l' Arbre de Science“. Ta poet, stoječ na strogo znanstvenih tleh, razpolaga obenem s strastno napetostjo pripovedovanja in zvonko raznoličnostjo izraza. Muchart je z uverjeno zavestjo nastopil to strmo pot, na katero kliče tudi druge, češ, da pesniki

„Doivent trouver des mots pour enchanter encore
La vieillesse du monde et son tragique soir...
Cueillir les grandes fleurs de l' Arbre de Science...“

(Morajo najti besed, da navdušijo vnovič
starost sveta in njega tragični večer...
trgati velike cvetove z drevesa znanosti.)

V krasni pesmi proslavlja materijo, poje „odo Solncu, očetu sil“, zaklinja magnet in proslavlja „Ogenj“:

„Je te proclamerai démiourge du monde,
Toi, le Rayonnement indestructible et pur,
L' Initial, le Simple et la Cause profonde
De l' énergie incluse au minéral obscur!“

(Jaz te imenujem stvarnika sveta,
tebe, o nerazrušljivo čisto sijanje,
tebe, začetnik, enostavni, globoki vzrok
energije, skrite v temnem mineralu!)

Od elementov prihaja Muchart k človeku, slavi svetovno harmonijo, načeljujočo evoluciji bitij; v človeku opeva tvorno energijo, ki si pokorava sile materije in jih izpreminja v misel, vežočo čas in prostor, tehtajočo ogromno težo solnc in netehtljivost atomov. V poetičnem zanosu ustvarja poet nove polubogove: slavi onega, ki je prvi izmeknil ogenj, razne stvaritelje zemeljskih radosti, vse one, ki so dalje in dalje odmikali meje temnih skrivnosti. Znanstveni nazor ni napravil iz njega pesimista. Priroda, katere zakone izkuša proučiti, je ostala zanj tudi v svojih neposrednih pojavih nežna in vabljiva, govoreča ljudem: pridite k meni brez učene otožnosti. Knjigo zaključuje krasna pesem optimistične morale in altruistične nadeje: „A mes fils“:

„Il faut que votre esprit soit sincère et hautain,
Qu'il soit hardi, qu'il soit vaillant, mais reste tendre,
Pour pénétrer la grande Enigme et pour entendre
Le battement de coeur de quelque dieu lointain!“

(Naj bo vaš duh odkritosrčen in vzvišen,
naj bo smel, naj bo pogumen, a ostane naj nežen,
da bo mogel pronikniti v veliko uganko in začuti
bitje srca nekega daljnega boga!)

Čuvstvo strastnega občudovanja vseмирne skrivnosti odlikuje tudi knjigo verzov, ki jo je letos izdal Edmond Rocher pod naslovom „L' Idille farouche“. Večina knjige je sicer posvečena enostavnim opisom prirode in čisto individualnim navdihom. A prva pesem, ki je dala knjigi naslov, je jako znamenit, sodoben klic na nova pota. V „Divji idili“ se reproducira predzgodovinska doba človeštva. Poet se prenaša s svojo ljubico v davnino, živi svoje sedanje življenje, projicirano v

v veličastni, tragični pejsaž predhistoričnosti. Sredi razritih skal in izdolbenih špilj živi iz oči v oči s sovražno trdo prirodo, podoben neukretnemu torzu, urejajoč visoko nad močvirji špiljo zase in za njo, ki je njemu na ljubo zbežala iz svojega plemena. On in ona sta bila „prva človeka, spoznavša prelest ljubezni“, razvitejši par, ki je zapustil stajo, da živi individualnejše življenje. Vsa pesem je podobna dolgemu snu, pri čemer pesnik z velikim taktom in nemajhno umetnostjo sili čitatelja, da preživlja divjo a vendar omamljivo-nežno prošlost skozi mogočni in dosledni refleksi sedanjosti.

„Notre couple qui sût deviner le baiser
Et, le premier, sema du rêve sur la race.“

(Naš par je umel ugeniti poljub
in je prvi v sredi plemena vsejal sanjo.)

Ogenj divja pod zemljo, površje zemlje se dviga, lava bruha, usihajo vode, vsa naselbina velikih jezer poginja. Samo ljubimca ostaneta nepoškodovana in povzdigujeta k nebu svojo prvo litanijo ljubezni:

„J'ai mal de ta présence, et ta fuite m'afflige...
Sais-tu, pourquoi, Laâh, ce mal fait plaisir?“

(Tvoja navzočnost me boli in tvoj beg žalosti...
ali veš, Laâha, zakaj je v tej boli naslada?)

Človek izpopolnjuje sekiro, kopje, trnek; v času oddiha postaja umetnik in kleše v steno špilje podobo idočega mastodonta z rilcem. Otroci se rode, in mati si izmišlja ritmične besede prve uspavanke, ki je v Rocherjevi konceptiji polna finese in smehljajoče nežnosti. Od poeta, ki je v tej pesmi s tako rahločutnostjo in obenem

s tako močjo umel pronikniti v veliki trepet prvobitnega človeka, pričakujemo cele knjige v tem duhu.

To novo znanstveno pot poezije na Francoskem pripravlja tudi v teoretičnem oziru knjiga, ki jo je letos izdal Henri Martin-Barzun pod naslovom „L' Ere du drame“. Pisec je izdal od l. 1904. do 1912. štiri knjige poezij. V svoji drugi knjigi „L' Hymne des Forces“ je poizkušal drammatizirati najličnejša zemeljska bitja, razne kolektive, amorfne sile in tajne volje. Poet torej že dlje časa stremi po tem, da bi prodril v skrivnosti sveta, pojasnil razmerje med človekom in vse-mirom. Pri tem se Martin-Barzunovo navdihnenje ne oblači v obliko razčlenjenih in nesharmoniranih odlomkov, kakor to dela nova struja „unanimistov“ z Julesom Rominom na čelu. Pesnik ima velik zmisel za celotnost, za „enotno in komponirano pesem“. — „Pesem človeštva je psihološka pesem“ — govori Martin-Barzun v svoji novi knjigi — „v vseh časih je izražala ob enem individualno zavest in kolektivno“. On trdi, da tvorna vloga prepoveduje pesniku, da bi česa „ne znal“. „Znanje hrani pesnikovo intuicijo in samo z znanjem postaja poet sposoben, ugibati bodočnost“. Dovzetnost njegova je tem večja, čim širši je krog njegovega znanja. Celotna psihična vpodobitev človeštva je pač vedni cilj pesništva, a ne najvišji vir navdihnenja: poet si mora dati račun o poslednji realnosti, o realnosti vseirnega življenja. „Zavest kozmičnega življenja, filozofsko iskanje božanstvenega (Réné Ghil predlaga: „neznanega“, „skrivnosti“) označuje duha novodobnega poeta“, piše Henri Martin Barzun.

Na stolpu.

Včeraj beži, beži,
ne da se preprositi,
danes teži, teži,
ne da se odvaliti.

Že jatoma ptiči selilci letijo,
jesenski vetrovi na jug jih podijo;
na stolp grem, napolnim si čašo,
z višine
pogledati hočem v daljine.

Vi veliki pevci davnih dni,
miline polni, polni moči!

I mene plameni razžigajo sveti,
navdušenje hoče peroti razpeti,
a vzvišeni vi, do vas ni cest,
jaz ne morem v nebó, ne morem
do zvezd.

Kdo z mečem presekala bi curek vodé?
Kdo v vinu potopil srcá bi gorjé?
O človek, ki plavaš s svojim življenjem
med izpolnitvijo in hrepenenjem,
kaj moreš? — V čoln! — Vetrú prepusti
lasé,
vse drugo naj dela nebó in morjé!

Li-Tai-Pe.

Listek.

Književnost.

Najbolje slovenske novele. Preveli Zofka Kveder i Milan Vrbanić. (Moderna knjižnica.) Svezak I. Tiskom Pučke tiskare d. d. u Zagrebu, Marovska ulica. 1913. Cijena 1 K. 152 str. (Naroča se pri upravi v Zagrebu, Marovska ulica 30.)

Pri Hrvatih, kjer izhaja v zadnjem času „knjižnica“ za „knjižnico“ in „biblioteka“ za „biblioteko“, da je že skoro več takih „bibliotek“ ko samostojnih knjig, je baš izšel prvi zvezek nove knjižnice, ki se zove „moderna“ in ki je vreden, da si ga Slovenci nekoliko bliže in natančneje ogledamo. V tem prvem zvezku je izdala Zofka Kvedrova „Najbolje slovenske novele“, da bi, kakor sama pravi (na koncu svojega „uvoda“) tudi ona nekoliko pripomogla „medjusobnom upoznavanju i zbliženju Jugoslavena“. To nikakor ni prvo delo pisateljice, ki redno piše v slovenskem in hrvaškem jeziku in ki je v prijetnem položaju, da lahko s plodi svojega peresa bogati še dve tako veliki literaturi, kakor sta češka in nemška.

Definitivna sodba o tem delu, pri katerem je urednici pomagal Milan Vrbanić, danes ni mogoča, ker je obljubljen še drugi zvezek „najboljših slovenskih novel“. Vendar pa se na uvodu in izbranih stvareh vidi, v kakih rokah je celo podjetje in kako nas oba urednika predstavljata Hrvatom. Nas kot narod, našo literaturo in naše najboljše noveliste. Sicer se mora priznati, da igra pri vsaki taki izbiro v dvomljivih slučajih veliko ulogo individualno nagnjenje in osebni okus, vendar pa je dovolj kriterijev, ki nam pomagajo, da lahko z absolutno nedvomnostjo rečemo: „Ta in ta stvar ne spada sem!“

Uvod „O slovenskoj novelistici“, ki ga je napisala Z. Kvedrova, govori na osmih straneh o razvoju slovenskega pripovedništva in o načelih pri sestavljanju te izbire. Vsaj govoriti bi moral o tem. Kar pa najdemo v njem, je po večini zbirka imen, literarnih anekdot in golih trditev, ki so brez prave podlage in za umevanje zbirke brez koristi, če ne naravnost škodljive. V njem Hrvat ne bo našel nobene ocene (niti slike doslednega razvoja) naše novelistike; onemu pa, ki pozna našo novelistiko nekoliko bolj natanko, bo ta uvod podal obilico dokazov, kako nesistematično, površno in lahkomišno je prirejena vsa zbirka. Samo par dokazov — z vsake strani po enega, da se nam stvar preveč ne zaplete.

V uvodu govori pisateljica najprej na splošno, kako se je slovenska novelistika vkljub vsem zaprekam razvila „snažno i osebnostno“. Človek bi mislil, da bomo v zbirki našli primere te „snažne i osebnostne“ novelistike — kaj šel! Najrazličnejše blago je v nji, samo slovenske moderne novelistike malo. Poleg Levstikovega Krpana najdemo Marice

Bartol-Nadliškove „Portretič iz života“, preskromno vsakdanost brez globine, celo brez temperamenta. Srednje dobra domača naloga iz kakega ženskega instituta. — Da se literatura meri z vatlom, ta veliki kriterij aplicira Kvedrova na Šenoa in Jurčiča. Na dolgo in široko (v razmerju!) piše o Jurčiču, ki v tej zbirki ni zastopan, dasi bi se pri njem menda vendarle našlo kaj, kar je dovolj „snažno i osebnostno“. Ker ni Jurčiča, pa je sprejet Kostonjevec, o katerem pravi: „Nije baš originalan ali svakako čestit radnik.“ Genljivo je tole opravičevanje: Sicer ni noben poseben pisatelj, nič „snažen“, nič „osebnostno“ — ampak tako fest dečko, dó obra duša —. Koliko je v Trdinovih spisih „bujne seljačke mašte“, o kateri govori Kvedrova, to vemo ne samo iz priobčene Trdinove korespondence, ampak spoznamo prav lahko že iz njegovega dela samega. „Gospodin Sveznadar“ je nima nič! Za slovenskega lirerata, ki literature ne dela samo, ampak o nji tudi piše, se ne spodobi, da pripoveduje Hrvatom „Prva slovenska knjiga bijaše Trubarjevo Sveto Pismo“ in da je članov Mohorjeve družbe „več dugi niz godina oko (!) 80.000. Ne „oko“ — „preko“! Kar piše Kvedrova o slovenskem humorju in slovenskih humoristih, je tudi samo kopica golih besedi. Da zastopa v tej zbirki naše humoriste dr. Rado Murnik, ta virtuoz slovenskega adjektiva, temu se po vsem, kar smo že doživeli, ne čudimo. In zastopa jo s svojo klavirno petošolsko jeremijado: „Iz dnevnika nadebudnega Dvoj-kogojca“, ki spada ravnotako malo v „najboljše slovenske novele“, kakor v lepo literaturo sploh. O Cankarju je napisala celo stran, toda zašla je v misterioznost, ki ne pomaga ni Hrvatom niti nam. „On napiše svojoj majci, tipičnoj slovenskoj majci — patnici, spomenik, kakvog danas nema ni najslavnija žena Evrope. Divna ta knjiga...“ tako beremo in (siromaki!) ne vemo, kateri spomenik je to in sram nas je, da ne vemo, katera Cankarjeva knjiga dobiva tako nepretolčno hvalo! Samo to se nam zdi, da so gospa nekoč čuli nekaj zvoniti — in da so zamenjali bodočnost s preteklostjo.

Posameznih „novel“ ne bomo primerjali z originali, samo o Levstikovem „Krpanu“ je treba reči nekoliko besed. S čim se je zameril Ilešiču in gospé Kvedrovi, da sta ga tako grdo pristrigla? Kdor bi namreč mislil, da je Krpan preveden po Levstikovem tekstu, ta bi se zelo zmotil. Preveden je po oni pristriženi izdaji, ki je izšla v I. delu „Slovenskih novel i povesti“, ki ga je l. 1907 izdal pri Matici Hrvatski dr. Fran Ilešič. V tej obliki manjka najprej Levstikov uvod o Močilarju, ki je Levstiku med mnogim drugim enkrat v nedeljo popoldne v lipovi senci pripovedoval tudi storijo o Martinu Krpanu. To je samo običajna literarna fikcija, toda ž njo je hotel Levstik pokazati „Krpana“ kot domačo, narodno pripovedko. Razen tega je izpuščen ves oni del, v katerem opi-

suje Levstik, kako je — prav kakor v kaki narodni pripovedki — po zmagi cesar obljubil Krpanu za ženo svojo ednico Jerico. Ta del je izpuščen, toda vendar odgovori Krpan v Ileshičevi izdaji in v tem prevodu ministru Gregorju: „Enkrat sem bil vaš — bebec, dvakrat pa ne bom.“ — Človek pa se pri Ileshiču in Kvedrovi zaman povprašuje, kedaj neki je bilo tisto „enkrat“. Vse kaže, da je pravi krivec Ileshič, Kvedrova pa kriva samo toliko, da se je zanesla na Ileshiča in ne na Levstika. Tako je izginil baš oni, glavni del „Krpana“ v katerem Levstik tako čudovito kontrastira lokavo zvijačnost cesarice in dvora na eni, pa naivno, pošteno prebrisanost slovenskega kmetiča na drugi strani. Edina poštenjaka v celi družbi sta pravzaprav le cesar in Krpan. Po svojem povodu je ta intermezzo napisan popolnoma v stilu narodne povesti, po vsebini pa imenitna satira s politično ostjo. Neizčrpana, poštena kmetiska slovenska sila reši dvor in državo, pa se nazadnje zadovolji s tem, da sme dalje kontrabandati in ostane trdna v svoji neomajni zvestopi do — vladarja. Tako je ta intermezzo v resnici glavni del, težišče in os vsega Krpana — in ta naš slovenski Krpan hodi po Hrvaškem brez glave in srca. Kako bo Ileshič opravil s svojo vestjo, da je Krpanu iztrgal srce in odtrgal glavo, to je stvar njegove vesti. Saj dela take stvari tudi pri živih avtorjih. Toda literat bi vendar smel imeti toliko pijetete do literarnega dela in umevanja literarnega ustvarjanja, da bi se ne pregrešil na tak način.

Sicer pa ima naš Krpan povsodi smolo. Hostnik je v svoj ruski prevod vložil protinemško ost, ki je v njem ni, Uroš Džonić je (v Srp. knj. Glasniku 1908, str. 659—675) prevedel sicer celotni, Levstikov tekst, toda njegovo znanje slovenskega jezika takemu delu nikakor ni bilo kos. Kvedrova bi v tem odlomku našla tudi primer pristnega slovenskega humora, o katerem sicer piše, ki ga pa pri nji reprezentira že omenjeni Murnik.

Na koncu še par besed o jeziku teh prevodov. Napisati bi se dal o njem cel traktat, toda par primerov in nekaj principiellnih opazk bo moralo za takrat zadoščati. „Kupusište“ (str. 11) je kraj, kjer je nekdaš rastel „kopus“; s tem prevodom je pointa izgubljena. Radoveden sem, ali bodo Hrvati razumeli, kaj pomenijo Krpanove besede: „Ta je prazna“ (str. 18), prepisane naravnost iz slovenščine. Džonić je (l. c. str. 666) posrbil: „Pa ova je štala (!) več prazna.“ „Najlepša puca (!) u Ljubljani“ (pri Murniku večkrat) je posneta iz zagrebške „hrvaščine“, ki je v knjigi še marsikje zastopana in s katero se je hotel menda ohraniti „slovenski“ kolorit. Da slovenizmi, kakor: uzima ju izpod pazuha, pjeva novu misu (98), u dva glasa (99), pofuren, brusi dugi jezik (100), potkurimo (103), pipec (104) hrvaški publiki niso kratkomalo umiljivi in da prevod ne sme biti kratkomalo transkripcija, o tem se menda ne bomo prepirali. Sploh je jezik cele knjige očividni eksemplj, kako zelo se varajo oni, ki mislijo, da prevajanje iz slovenščine v hrvaščino (in narobe) ni težka stvar. In kako zaslepljeni so oni filologi in nefilologi, ki bi radi kar od danes na jutri ustvarili iz hrvaščine in slovenščine eden jezik.

S to knjigo ni ustreženo niti Hrvatom niti nam. Hrvati bodo dobili iz nje popolnoma pregrešeno in netočno sliko naše moderne novelistike in zato je potrebno, da Slovenci to o pravem času konstatiramo.

Dr. Jož. A. Glonar.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1914. Ta omnibus bi bil lahko lepo opremljen, s svetlimi okni na vse strani človeškega delovanja in stremjenja, da bi gledal naš priprosti človek zložno, kako se svet suče in kako napreduje. Pa je kakor zmanjšana slika vsakoletnih družbinih publikacij: samo ugoden slučaj zanese vanj, kar se izplača čitati. Kaj bi bilo, da ni Grudna in Bezenška? Družba sv. Mohorja se briga za slovensko kritiko prav toliko, kakor bi jo po senci tepla. Kakšne lipove sakrosančnosti sede vendar v tem čudnem odboru, da vidijo v naše knjižne razmere in potrebe, kakor bi imeli vsi skupaj lonce na glavo povezane! Ta sijajna odločenost od vse slovenske kulturne sodobnosti je že naravnost groteskno veličastna. Niti Finžgarja na priliko ne morejo pritegniti v krog stalnih sotrudnikov! Med knjigami — „Zgodovina slovenskega naroda“, ki je res sama vredna tistih dveh kron; v koledarju — par člankov, dotikajočih se časa in važnih za narodno vzgojo. — Najbolj bo zanimala pač profesorja Antona Bezenška „Balkanska vojna“, pisana gorko pod svežimi vtiski dejstev, z zemljevidom Balkanskega polotoka in s slikami z bojišča. Primeren je Kotnikov življenjepis koroškega buditelja in soustanovnika Družbe, Andreja Einspielerja, za stoletnico njegovega rojstva. Ko bi bilo le res, kar trdi pisatelj, da namreč neguje njegovo dediščino Družba sv. Mohorja. Einspieler je izmed naših najagilnejših mož, stal je krepko sredi življenja! — Meško se spominja v članku „Dva vzorna moža“ pokojnega rodoljuba prošta Serajnika in drja. Jožefa Vošnjaka. — Z veseljem bi pozdravil inženjerja J. Pavlina spis o panamskem prekopu, ko bi bil poljudneje pisan. Vse preveč dāt, imen, ljudstvu nerazumljivih in niti med oklepaji razloženih tajk, vse premalo sočnosti. Narod bo tudi težko ogrešal fonetične transkripcije angleških, francoskih in španskih imen. In jezik! Tako protislovniška slovenščina dandanes je neodpusten greh, ki naj si ga Družba sv. Mohorja globoko začrta na svoj rovaš. Jeziku večšega korektorja ji je treba kakor slepcu vida. — Cankarjev izčiščeni slog spoznaš po prvem stavku. Ali se je sam skril za tri zvezdice, ali se je zbal Družba pohujšanja? — Troštova „Pinca“ je mnogo pregostobesedna, brez enotne poteze. — Pesmi — ob njih se človek za lase grabi. Prazen papir bi veliko več pridoval, nego take miselne, jezikovne in ritmične neukretnosti. Čist talent razodeva edina M. Elizabeta, med ostalimi skrupicali je njena pesem kar biser. — Bodi dovolj. Odboru je v njegovo in v korist slovenskega naroda najodločneje svetovati, naj se potruji za boljša peresa. Če se mu že zde neverniki in očitni grešniki preveč nevarni, saj ima v katoliških vrstah mož na izbero. Gomaraj, in Bog ti bo pomagal; Družba pa se po vsej priliki zanaša samo na božjo pomoč; a tako prav res da ne gre. —č.

Mlada Breda. Povest, spisal dr. Iv. Pregelj. Izdala Družba sv. Mohorja, 1913. — Pisatelj je vzel naslov povesti iz narodne pesmi, kar je zgrešeno in je le njegova kaprica ali pa želja, da bi z lepim narodnim naslovom izbrisal napako svojega dela in čitatelja omamil, da bi se vse skupaj zdelo nekaj, kar ni. Usoda Mlade Brede in Anice, junakinje te povesti, se bistveno razlikujeta. Breda konča tragično, umorjena od tašče, a tu zmaga Anica in umrje tašča, zastrupljena od svojega brata. Ta za lase privlečeni naslov bo motil priprostega čitatelja, kmetič bo iskal mlade Brede in nazadnje uganil, da ga je pisatelj ukanil. — Drugače povest ni popolnoma slaba. Zlasti prvi del ima lepa mesta in je sploh boljši od drugega; nekateri prizori se odlikujejo po

originalnosti, marsikaj je dobro pogledano in povedano. Nekaj značajeve je ostro očrtanih in psihološko podanih; a Katra je umišljena prekomplicirano in prerafinirano. Čudno, čimbolj pisatelj utemeljuje njeno hudobnost in počenjanje, tem neverjetnejša se zdi! A po zdravi odkritosti in pristni realistikki brez prisiljenega pobožnjaštva in svetohlinstva se ta knjiga prijetno razlikuje od marsikatero, ki jo je izdala družba od manj katoliških avtorjev kakor je dr. Pregelj. — Konec je zvihran, tehnika slaba in površna, marsikaj ni utemeljeno in je nelogično, brez zveze s celoto. Zakaj umori Katro njen brat — nedolžni človeček — ki nima nič opravka z dejanjem, in ne njen hlapec, Tomaž, ki je čisto sposoben za to, in se nazadnje obesi? In konec! Anica je svojemu umrlemu možu obljubila večno zvestobo, kako naj zdaj vzame za moža Lipeta? Nič lažjega! Gre k spovedi, in tam jo odvežejo obljube. Ako ni to nemoralno, je za pisatelja smešno diletantstvo. Mnogokje je pregostobeseden, odveč je prizorov in poglavij, in oseb, pisatelj se izliva v malenkosti in na tem trpi lepa, ubrana harmonija. Povest bi bila lahko dobra, a treba bi ji bilo še pile in noža. To je poizkus v naglici, ki ni brez vrtilin, napisati kmečko povest.

—I—

Pravljice. Spisali Utva in Mira. Ilustriral V. Cotič. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. — 1913.

Sama srčanost in presrčanost, samo igračkasto koderanje in krotovičenje sloga in misli; fabule, pravega pripovedovanja, pa niti za pedanj. Otroci bodo to besedičenje zavrnili, in po pravici, zakaj to je otročja, ne pa otroška knjiga. Kaj naj počne mladina s tako nepregledno navlakom, če se že odrasel človek ob nji utruje. Kar ni za zrelega moža, ni za otroka. Mi je pa že Mesijada ljubša.

Družbi se je ponudil pred par leti eden naših najznamenitejših prevajalcev, da ji priredi slovenski prevod ruskih narodnih skazek. Samo z mezincem je bilo treba migniti, pa bi imela naša mladina razkošno bogato knjigo trajne vrednosti, za katero bi bila Družbi lahko od srca hvaležna. In kakšen odgovor je dobil ponudnik? Da prevodov iz ruščine ne morejo sprejeti, ker so — bogme, res je, videl sem pismo! — ker so Rusi pravoslavne vere in bi njihove skazke utegnile zanesti med katoliške Slovence krive nauke! Mladine pa, kakor je videti, možje žalibog niso pozabili in so ji ponudili menda za nadomestilo te-le „Pravljice“ — prazne pleve za kleno zrnje. S tisto odklonitvijo pa so slovenska deca in vsi Slovenci ogoljufani za prelepo, čudovito knjigo.

—Č.

„Branibor“ slovenski mladini 1914.¹⁾ „Mak je drobno zrno, pa upelja konja in junaka“. Temu slovenskemu pregovoru res ne vem pravega izvora, pomena in razlage, pa sem se ga vendar spomnil ob pričujoči knjižici. Izmed najdrobnejših naših publikacij je, pa bi imela biti izmed najpomembnejših. „Branibor“ bi moral prihajati med našo deco kakor Miklavž, ki nima samo dolge častitljive brade in dobrih nauk, ampak zraven še polno bisago orehov, jabolk in vsa tri sladka imena, da bi se ga slovenske hiše ob narodnih mejah vsako leto že vnaprej veselile. Mladinsko slovstvo je za naš razvoj tako važno, kakor le katera literarna panoga, in kdor zbira in izbira spise za otroke, ni nikoli dovolj tenkovenen.

Vse prav in lepo — pouk za življenje, navduševanje za jezik, narodnost, slovenščino in domačo knjigo. Samo tisti, ki ga hočemo navajati na svoja pota, mu priljubiti slo-

vensko besedo in pismo, se ne sme pri vsem tem niti toliko dolgočasiti, kar bi z iglo pičil, če nočemo biti taki, kakor tisti goreči pridigar, ki mu je polovica poslušalcev iz cerkve ušla, druga polovica po klopih podremala. Saj so ljubeznivi pisatelji, ki so prispevali letos in lani svoje vrstice, videti je, kako jim je do stvari; in vendar — koliko prstenega moraliziranja, omledne solzivosti, suhoparnega poučevanja s stereotipno frazeologijo naših dnevnikov, ki je otroci na mnogih mestih niti oddaleč razumeli ne bodo. Ne rečem, da je vse to pisanje mlatva prazne slame, ali, če si zamislim v duhu, v kako sugestivni obliki bi se dalo vse to podati, potem mi je žal naše mladine. Še Cvetko Golar, ki nosi sicer vse drugačno perje za klobukom — v kakšne tirade je nenadoma zajadral!

Čemu o tej drobnjavi toliko besed? Brez vse zamere samo dobri stvari na ljubo. Knjižica, ki je šla lansko leto v šesttisoč izvodih med ljudi, za nas ni mala reč in zahteva umetniško dovršene vsebine. Vsako leto perišče biserov v slovenske hiše ob mejah. Ako se naši pisatelji za stvar gorko zavzamejo, bo tako, ker mora biti.

—Č.

Božidar Flegerič, ljudski pesnik in pisatelj slovenski. Po naročilu odbora za Flegeričev spomenik sestavil Anton Kosi, učitelj v Središču. Izdal in založil pisatelj 1913. Natisnila tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

S priprosto toplino pisana spomenica „večnemu potniku Slovenskih goric“, ki bo zlasti ožjim rojakom ljub spomin na pokojnega pesnika. Ni je menda slovenske pokrajine, kjer bi vladalo tako presrečno, naravnost idealno razmerje med narodom in njegovimi pevci, kakor je štajerska stran. Pogledaj Volkmerja, Slomška, Orožna: nikjer se ne vzpe pesniški duh visoko, oblika povsod kolikor toliko okorna, a pri vseh čutiš nekaj domačega, naravnost k ljudem se obračajočega. Zdravice — poštene kajpada — prigodnice za nove in zlate maše, vinska trta, gorice, vas, lipa, šegavo-ljubeznivo lokalno zbadanje, vedno in vedno na dan bijoče dijalektične oblike in rekle — ti pevci so vedno pri tleh, nikdar sami zase, neprestano slutiš veselo ali svečano priliko in poslušalce okoli njih. Nekaj od starih rapsodov se jih drži; Slomšek in Orožen sta svoje popevke tudi sama skladala...

Aškerc je blizu tam doma; ali ni tiralo tudi njega isto prirojeno nagnjenje neprestano iz kroga čiste poezije v dan in aktualnost? (Ob zadnji besedi se ga vselej spomnim; menda jo je on prvi uvedel v našo knjigo, vsaj rabil jo je zelo rad.) Njegova obzorja so seveda neprimerno obsežnejša, in one intimnosti iščemo pri njem zaman. Literarni zgodovinar, ki pozna tiste kraje in psiho ljudstva do zadnje nitke, nam bi nemara odkril te zveze, jaz si upam vprašanje samo sprožiti.

Ko berem, kako koraka Božidar Flegerič v gosposki, nekoliko ponošeni obleki po cesti, in odzdravlja razmišljeno in nakratko kmetom, ki se spoštljivo odkrivajo gosposkemu brezdelcu, ker „zlaga pesmi in je tudi sicer zelo učen“, tedaj se spomnim tistih slovenskih kmetov iz Korotana, ki piše Slomšek, da so imeli privezan na plugu latinski besednjak — temu je bilo ime Izop — ali so prebirali sveto pismo v grščini; ali onega Drabosnjaka, ki je imel na vsakem koncu njive postavljeno mizo: mož je oral, in ko je prioral do konca njive, je napisal kitico, katero si je bil med oranjem izmislil; in vidim, kako spoštovanje ima nepokvarjeni naš rod pred duhom in knjigo. In tedaj mi je žal vsake vnešar zapisane besede, ki gre med ta narod, zakaj vsaka bi morala biti na zlato tehtnici pretehtana, predno bi smela nositi misel v dežel

1) II. letnik. Izdal in založil „Branibor“ v Ljubljani. Uredil R. P. Tiskala „Narodna tiskarna“ v Ljubljani, 1913.

Ta čut odgovornosti ljudskega pisatelja pa pri nas nevzdržema gine, in malo klenega zrnja pade dandanes sejalcu iz prgišča.

A pravzaprav pišem o Kosijevj knjigi in o Flegeriču. V drugem delu nam podaja izdajatelj kratek izbor Flegeričevih pesmi. O njih samih ni, da bi dosti besedoval. Kosi jih je nakratko in dobro označil: „Da je imel Flegerič lep pesniški talent, o tem so vsi ocenjevalci njegovega književnega delovanja edini, a edini so tudi v tem, da Flegeričevi pesniški izdelki ne zadostujejo strogim pravilom pesniške umetnosti, in da Flegerič v svojih poezijah ne izraža nikjer visokih idej.“ Zanimivo je, kako se kažejo pri tem ljudskem poetu klasicistični vplivi, Jenko, Gregorčič, in tradicija štajerske narodne in ponarodele pesmi zgoraj omenjenih pesnikov; samo kdaj pa kdaj se požene v enem, dveh verzih iz konvencionalnosti. A zlasti njegovim rojakom bo knjižica gotovo ustrezala. Priporočam pa jo vsakemu, ki se rad bavi z drobnimi domačimi stvarmi in razmišlja psihologijo našega naroda in njegovih pokrajin.

Italijansko-slovenski slovar. Nad štiridesettisoč besed z bogato frazeologijo in kratkim imenikom krstnih in zemljepisnih imen. Sestavil dr. Josip Valjavec D. S. Ljubljana, 1914. Založila Katoliška bukvarna.

„Torej vendar-le enkrat“, sem vzkliknil, ko sem prejel tale slovar. Prav čedne, okusne, lepo obrezane, da, skoraj priključive zunanosti, kljub izključno italijanskemu naslovu na platnicah in hrbtu. Sicer pa je tudi morda namenjen predvsem Italijanom, ali pa bo oni drugi slovensko-laški del nosil zunaj samo slovenski naslov, da bodeta zadovoljni „Lubiana“ in Ljubljana.

Peto stran svojega slovarja je g. avtor posvetil bralcu. In strinjam se s tem, kar tam omenja. Slovenci morda še bolj kot Italijani smo že izdavnica kaj živo občutili potrebo po svojem lastnem slovarju laškega jezika. Socijalni stiki najrazličnejšega značaja so nas vendar prisilili tako daleč, da smo začeli malo od bližje spoznavati svojega sosedo na jugu. Vsekakor pa dvomim, da bi bila istih misli o nalogi, ki naj jo vrši katerikoli besednjak pri učenju tujih jezikov. Ali naj bo le varna in čedna shramba mrtve črke in suhega pojma, ali pa zakladnica živih besed v njih sveži lepoti in prožni mogočnosti, in naj kaže, kako te zvenijo, kako se razvijajo, kje so doma in če morda že niso umrle? Po mojem mnenju je vse to naloga tudi slovarja, v večjem ali manjšem obsegu, kakoršen mu je pač namen.

G. avtor pa bo prejkone zagovarjal mnenje, da naj slovar vsebuje v kar najročnejši obliki kolikor mogoče mnogo besed, ne glede na njih pravi izgovor in rabo. V tem me potrjuje fonetična plat slovarja, besedne skupine, ki vanje spaja enako doneče besede, in pa netočnost v zaznamovanju onih, ki niso več v splošni rabi.

O fonetiki vsakerega jezika je težko govoriti; zelo težko o laški. Prepričan pa sem, da problema ital. fonetike, ki je dozdevno tako zamotana kot slovenska, ne bomo rešili mi Slovenci, ki imamo še v lastnem domu tako malo zmisla za enotno izgovorjavo. Rešili so ga že Italijani sami, in mi drugi kar vzprejmimo to, kar so vzprejeli Rusi, Nemci, Angleži in Francozi. Toda, tudi če g. avtor kljub vsem dose-danjim glasoslovcem ne priznava toskanščine — to je naposled njegova stvar — bi vendar moral vzprejeti v svoj slovarček gotova znamenja za odprte in zaprte vokale. Tako pa, kdor čitaš slovar, nikoli ne veš, ali izgovarja *e* ali *e* in *o* ali *o* (prim. slov. klóp in klòp). Podobno bi moral ločiti

med *z* = *ds* in *z* = *ts* (mezzo : pezzo); med *s* = *z* in *s* = *s*, ki se izgovarja ponekod tudi med dvema vokalom n. pr.: casa = kaasa, vedno pa — in tu trdi g. avtor ravno nasprotno — na koncu konsonantnih skupin: verso ne — verzo ampak — verso; takisto moram odločno oporekati izgovarjavi i med *c* (*g*) in temnim vokalom n. pr.: cia, gia, scia kot čja, džja in šja (diciate : dičjate, giardino : džjardino, lasciare : lašjare). Naj si bodo tukaj mnjenja še tako deljena, eno ostane pa le gotovo, da vokal i v imenovani zvezi ne more postati konsonant — j — (n. pr.: jajce), ker iz *e* ne *g* a omečkanega konsonanta ne nastane dva konsonanta (pr.: sl. lj. laški cielo = čielo); i znači samo da se č meče izgovori, tedaj: diciate = dičate in ne diččate, kakor bi se glasil slov. č.

Nerazumljivo mi je tudi, zakaj avtor ne govori o dolgih konsonantih, ki jih Slovenci ne poznamo, in o dolgih in kratkih zlogih! Kako naj se potem naučim stavkovega akcenta?

Nejasno mi je tudi, kaj je avtorja vodilo pri sestavljanju besednih skupin: ali enakost začetnih glasnikov, ali pa — kakor pripominja v „Posebnih znamenjih“ — skupno deblo. Moglo ni biti ni eno ni drugo! Po enakosti začetnih glasnikov sploh nikdo besednjakov ne sestavlja; zopet pa ne morem verjeti, da imajo besede *acquare*, *acquartierare* in *acquattare* isto deblo *acqu* —, v čigar skupino so dejane; ali pa *alberetto* in *albergare* deblo *alber* — etc.

Se omejim, ker bi rad omenil še eno težkočo, ki se je g. avtor ž njo precej boril; to je določanje življenjske sile besedam. Take operacije na besednem zakladu vsakerega jezika so zelo nevarne, zlasti pa za tujca. Brez zvezdice (nagrobnege spomenika) so med drugim tudi: *accia*, *adovare*, *adro*, *affatappare* etc..., ki so menda že davno prešle iz rabe, ali pa se rabijo tako sporadično (in še to ne v toskanščini), da jih ne velja zapisati. Ne razumem namreč nič kaj preveč dobro, zakaj je bilo v ta besednjak vzprejetih toliko „mrtvih“ besed, ki nič ne koristijo, pač pa večajo obseg in ceno knjige.

O italijanskih frazah in njih slovenskem prevodu iz-pregovorim drugič.

J. Bercé.

Umetnost in glasba.

Koncerta Glasbene Matice v Mestnem domu dne 21. X. 1913 (violinist Jaroslav Kocjan, pevka ga. Pavla Lovšetova in pianista M. Eisner in Tone Trost) in dne 8. XI. 1913 (pianistinja Jelena Dokičeva iz Beograda in Marko Vušković, baritonist zagrebškega gledališča).

Dokičeva je glasom naznanil učenka Paula de Conne, ki je bil učenec slavnega Rubinsteina. Učenki je čestitati na takih učiteljih, obratno malo manj. Kakor bi jih postavil pred konveksno zrcalo, tako spačen in skremžen obraz so kazale po večini vse skladbe, ki jih je svirala; komaj jih je bilo spoznati.

Njena dolgočasnost je bila kvečjemu dobra kontrastna folija za umetnost Vuškovičovo. Sicer ni prinesel v svojem programu nič modernih, za nas zlasti zanimivih hrvaških, srbskih, bolgarskih del (namreč, če so že vzbrsteli ti najmlajši poganjki na drevesu slovanske kulture), toda to, kar je podal, s kako krasno umetniško silo je vse oživil! Vušković je umetniška potencia, kakoršnih je zelo malo med

pevci; znanja s to krepko individualnostjo smo Slovenci lahko odkrito veseli.

Srčno ljubo nam je bilo svidenje z Jaroslavom Kocjanom. Milina in moč njegovega tona me je pretresla zlasti v prekrasno igranem violinskem koncertu Čajkovskega. Pa kaj bi govoril o njegovem „velikem in lepem tonu“. Saj je pri njem, kakor pri Vuškoviću oni ton le odsev in izliv močne osebnosti, tiste globokosti in viharne divjosti občutenja, ki vsak ton prežmè, do prekipeanja napolni in napne z onim skrivnostnim vznurjenjem, da v poslušalcu vse zatrepeta in ga premoč čustva ukloni.

Spričo take umetniške potence, kot je Kocjan, je seveda v primerni razdalji imenovati njegovega tovariša-spremljevalca, pianista M. Eisnerja, dasi tudi ta ni slab. Štejem mu zlasti, ker je tujec, Amerikanec, v posebno zaslugo, da nas je seznanil s par najnovejšimi klavirskimi deli Vitezslava Nováka in Suka.

Enako je v gotovi razdalji od Kocjana in Vuškovića omeniti go. Lovšeto, ki je zapela s priznanja vredno požrtvovalnostjo skoraj same novejšje domače pesmi.

Vuškovića in Lovšeto je spremljal naš ljubi Tone Trost. Njegovo spremljevanje je polno gorkote in se ovija pevčevega glasu mehko in zvesto, kakor trta drevesa.

Program Kocjanovega koncerta je bil malone tri ure dolg, kar dva bi se dala napraviti iz njega.

Glasbena Matica se mi zdi po svojih koncertih s svojimi tako nizkimi cenami, pa bogatimi programi podobna solidni, dobri krčmi iz ljubih starih časov, v kateri si dobil za majhen denar, za par desetice, celo pojedino samih imenitnih reči in še sod vina povrhu. Tone Lajovic.

(Poročilo o zadnjem Maticinem koncertu in gledališki referat smo morali odložiti za prihodnjo številko. Ur.).

Zapiski.

Literarna pratika za 1914. leto. Tej številki našega lista (celi izdaji) je priložen prospekt založniške tvrdke Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani, katerega priporočamo svojim čitateljem v prijazen pregled. Znano založništvo razglašja zopet odlično novost, ki utegne postati posebne epohalne važnosti.

Nov slovenski roman. Konec tega in začetek bodočega leta nam obeta kaj bogato žetev na leposlovni njivi. Kar dva obsežna romana. V Slovenski Matici Podlimbarskega „Gospodin Franjo“, pri Schwentnerju Kraigherjev „Kontrolor Škrobar“, ki je že v tisku in izide hitro po novem letu. Podlimbarski je že star naš znanec, a tudi Kraigher ni popoln novak v slovenskem slovstvu. Že primeroma zgodaj se je pojavil s krajšimi svežimi noveletami in dramatičnimi prizori, širše občinstvo pa je opozoril nase s „Školjko“, prvo svojo samostojno knjigo, ki je svoj čas javnost prav uspešno razburkala, da so se vnele v naši zaspani kritiški idili precej ostre praske, in je bila vsaj za nekaj tednov po dolgem času zopet literatura na vseh jezikih. Literarni pisatelji, katerim je dal Kraigher svoje delo v pregled, zatrjujejo, da znači njegov „Kontrolor Škrobar“ že po sami snovi v našem leposlovju lep korak naprej: novi roman da slika s svežo realitiko življenje in narodni boj na severni meji Slovenije, v Slovenskih Goricah, ki jih pisatelj po lastnem opazovanju dobro pozna, saj je že celo vrsto let v onih krajih zdravnik.

Kdor je prečital njegovo „Školjko“, pa najsi se ne strinja s Cankarjevo napeto pohvalo, pa najsi ima še take pomiselke proti nji, bo pričakoval od Kraigherja plod resnega umetniškega duha z ostrim, bistrim pogledom v človeško naravo. — Problem narodnostnega boja sega ravno nam Slovincem prav v živo. Ali ni pravzaprav vse to naše ozemlje meja? Ali nismo vsi, kar nas je, kjerkoli stojimo na tej svoji zemlji, mejaši v neprestani borbi za pravice svoje individualnosti? Saj ga ni skoraj količjak večjega kraja, kjer bi živeli sami zase in se mogli razvijati po svoje, brez stikov s svojimi sosedi, brez ozira nanje. Komaj se prestopiš, že stojiš z eno nogo onkraj meje. Zato je pravo pravcato čudo, da je prišel naš roman tako pozno na to torišče, kamor bi moral po vseh zakonih prosto zdrkniti, kakor vodna kapljica po strmini naravnost navzdol; in da so si tujci našo pokrajino literarno prej osvojili, nego mi. No, tem veselejše znamenje: Podlimbarski na jug, Kraigher na sever — pozdravljena že vnaprej, pjonirja!

Lahkih nog naokrog. Slikala Gertruda Gaspari. Verzi Otona Župančiča. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena K 2-80.

Ta slikanica je izšla ravno za lanske božič, in morda ne bo neprimerno, če se po preteku enega leta prvič v slovenski javnosti omeni. Pesmice so izvirno slovenske, brez vsakega ozira na prvotno nemško besedilo. Eno za primer:

Ples kralja Matjaža.

Trikrat naprej, trikrat nazaj —

kralj Matjaž si izbira raj.

Gori in doli, trikrat okoli —

kralj Matjaž si Alenko izvoli.

Trikrat po sredi, četrtič na kraj —

„Kralj Matjaž, Alenko nazaj!“

Roke navzkrižem, križa-kraža —

Turki, lovite kralja Matjaža!

Bijmo s petami tok, tok, tok —

konjič Matjažev — skok na skok!

Rabindranath Tagore. Po zadnji podelitvi Nobelove literarne nagrade se je nenadoma razneslo po kulturni Evropi dotlej popolnoma neznano ime. *Mercure de France* je objavil v drugi avgustovi številki članek Davraya o indijskem pesniku, ki je, prvi Neevropejec, vzbudil pozornost švedskega instituta. Henry-D. Davray je posnel svoje podatke po irskega pesnika W. B. Yeatsa uvodu k angleški izdaji Rabindranathove knjige „Gitanjali“, ki jo je prevedel in priredil avtor sam.

O njegovem vnanjem življenju je kaj malo znanega. Rojen je 1861. leta v Kalkuti. Hkrati je glasbenik in pesnik, in prvo njegovo važnejše delo je bila opera, ki jo je zložil v svojem devetnajstem letu, nato so sledile gledališke igre, ki se še dandanes proizvajajo, romani, novele, in na zadnje *Gitanjali*, *Pevske daritve*, knjiga zanosnih slavo-spevov vesoljstvu in življenju, ki so jo v Angliji sprejeli s tolikim navdušenjem, da je morala iziti v več zaporednih izdajah. Odkril je pesnika slikar in risar William Rothenstein, ko se je mudil v Indiji, in ta ga je tudi pregovoril, da je prišel na Angleško.

Ko je Yeats ves zadavljen govoril o teh pesmih s pesnikovim rojakom, zdravnikom iz Bengalije, se ta ni prav nič začudil globokemu vtisu, ki ga je pustila irskemu pesniku Tagorejeva poezija, marveč je dejal: „Jaz čitam Rabin-

dranatha sleherni dan. En njegov verz, in človek pozabi na vse težave sveta." — Ta Bengalec je razlagal Yeatsu: „Imamo tudi drugih pesnikov, ali nobeden izmed njih ni temu kos, in sedanjó dobo imenujemo dobo Rabindranathovo. Zdi se mi, da ni noben pesnik v Evropi tako znan, kakor je Tagore med nami. Enako velik je v godbi kakor v poeziji, in njegove stihé prepevajo od indijskega zahoda tja do Birmanije, povsod, koder se glasi bengalščina.“

Njegove ljubavne pesmi prištevajo Indijci najlepšim v bengalskem jeziku. „Ni je besede“, pripoveduje bengalski zdravnik, „da bi izrazila, kolikanj se imam zahvaliti tem ljubezenskim pesmim! Pozneje se je njegova umetnost poglobila, zatopila v religijo in filozofijo... On je prvi med našimi svetniki, ki ni odklanjal življenja in ga je opeval...“

Vse njegove pesmi se v Indiji pojo; napevi so z besedami tesno spojeni in se ne dajo brez škode razdružiti; nekatere so večerne pesmi, druge jutranji slivospevi, zopet druge so zložene za deževni letni čas, in vse se razlikujejo že po meri in tonu, tako da Bengalec že po prvih besedah in taktih spozna povod in priliko, v katerem in za katero so nastale.

Nekaj primerov te veličastno mistične, in vendar jasne, tako visoke, in vendar ljudske poezije „Slovan“ o priliki priobči.

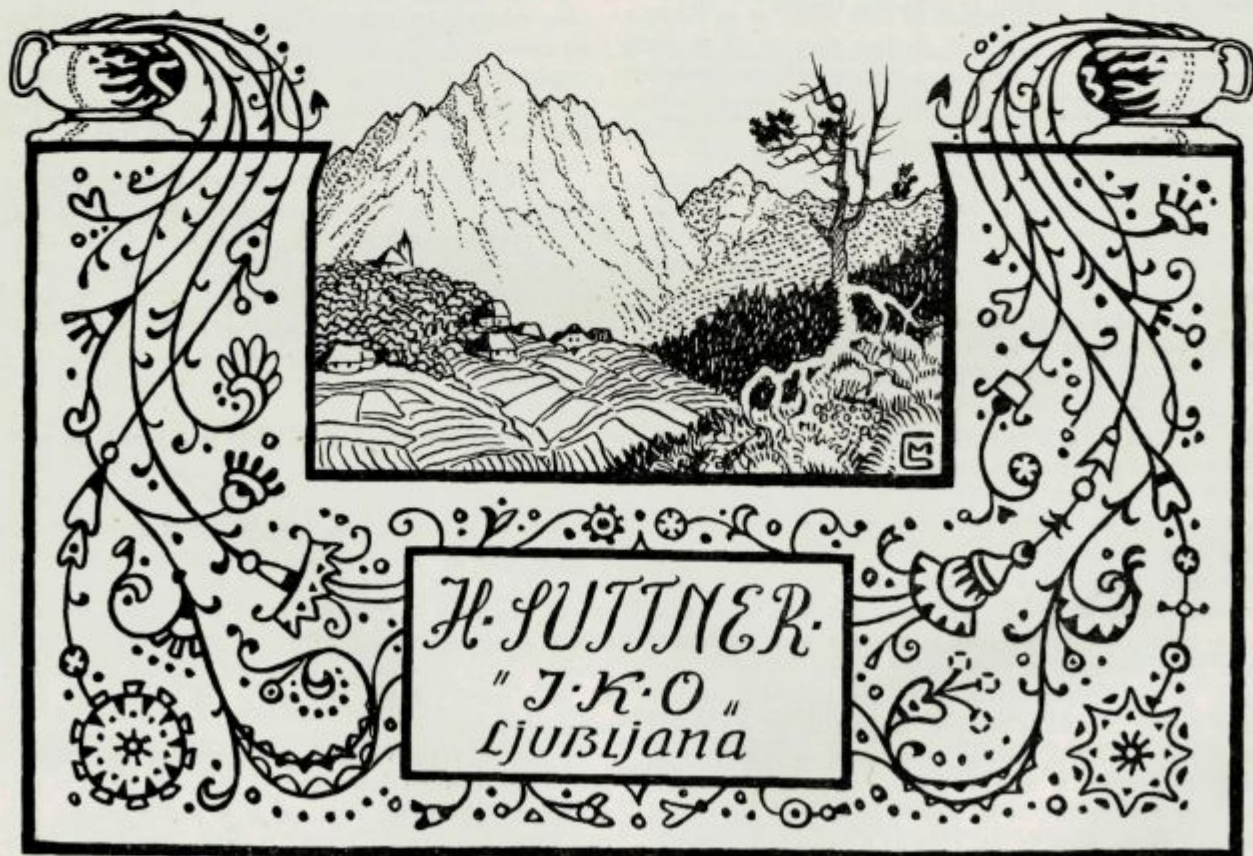
Slovenska Matica izda letos te-le knjige: v Knezovi knjižnici Funtkovo „Tekmo“, ki je bila vprizorjena v Ljubljani in v Zagrebu, v Zabavni knjižnici Podlimbarskega roman „Gospodin Franjo“, ki bo obsegal 32 tiskanih pol, v Zborniku Šlebingerjevo „Bibliografijo“, Mencingerjevih izbranih spisov drugi zvezek, Slovenske „Narodne pesmi“, katerih redakcijo je prevzel po ranjtem Štreklju J. A. Glonar,

in Drechslerjev izbor srbo-hrvaških narodnih pesmi s kratkim slovarčkom težje umljivih besed.

Matica Hrvatska je razposlala svojim udom deset knjig, in sicer: Branko Vodnik „Povijest hrvatske književnosti“, knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća. S uvodom V. Jagića o hrvatskoj glagolskoj književnosti. (Z ilustracijami.) — Ferdo Šišić „Hrvatska povijest, treći dio: od godine 1790. do godine 1847.“ — Vladimir Nazor „Istarske priče“. — B. Budisavljević „S ličke grude“, priče. — Andro Kovačević „Posljednji Nenadić“, roman. — Viktor Car Emin „Iza plime“, roman. — Dr. Oton Kučera i dr. Stanko Plivelić „Novovjekni izumi“, knjiga IV. — Dr. Josip Šilović „Uzroci zločina“. — I. S. Turgenjev „Dim“, preveo Mirko Divković. — A. Aškerc „Izabrane pjesme“, priredio dr. A. Bazala. — Bogat knjižni dar; Slovence bo posebno zanimala izdaja Aškercjevih poezij s filozofičnim uvodom. Oceno o knjigah obeh Matic prinesemo prihodnjič.

Latinske sentencije, poslovice i citati, skupio i preveo Gl. Barusković. Drugo ispravljeno i popunjeno izdanje. Novi Sad. 1913 (Cirilica). — Po abecednem redu razvršćeni izpiski iz latinskih klasikov s prevodi in paralelami srbskih narodnih pregovorov, priporočljivi zlasti profesorjem in dijakom. B.

K pesmi „Pri belem medvedu“. L. 1561 je šel Trubar radi slovenskega in hrvaškega tiska drugič v Nemčijo. Imel je s sabo dva hrvaška sotrudnika, katerih eden — Popović — je bil hud pivec. V Trubarjevem računu stoji namreč: „Am 16. sept. zu Kempen zwei Tag und zwei Nacht gelegen, alldo hat der lange uskokische Priester (Mathes Popowich) 20 Mass Wein ausgesoffen.“ Dalje: „Zu Meuningen hat der lang uskokisch Priester zum Schlaftrunk elf Mass Bier ausgetrunken.“

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Sty-
ria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletanje
(Strickmaschine)

izborna kon-
strukcija in ele-
gantna izvršitev
iz tovarne v Lin-
cu. Ustanov-
ljena leta 1867.

Vezenje pouču-
jemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Čeniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklce po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK

LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh
šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga
šolskih knjig in molitvenikov, slike in
slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: —
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000,000.
Delniški kapital K 8,000,000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh
vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem,
prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarov-
vanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; de-
narne in hranilne vloge na tek. račun ali na
vložno knjižico.

Opravišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4³/₄% čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno pre-
moženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Pro-
daja in kupuje devize in valute. Daje predjume na vrednostne listine
pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje nienice. Borzna na-
ročila za dunajsko in inozemsko borzo izvede točno in ceno. Nakaz-
nice in čeki na inozemska mesta. Promete k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄ 0/0

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1912 660 milijonov kron denarnega prometa, 42 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/0

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopja proti 5¹/₄ 0/0 obrestim in najmanj 3/4 0/0 amortizacije. Za varčevanje ima vpeljene lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3.

Največja slovenska hranilnica!

